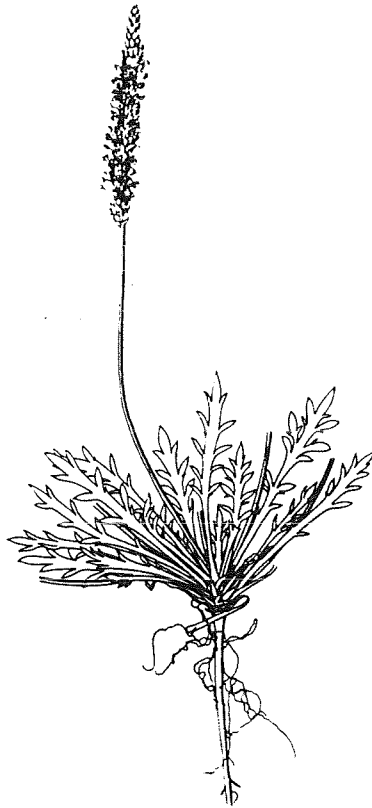

Lunds Botaniska Förening

Medlemsblad 1996:3

LUNDS BOTANISKA FÖRENING 1996

Adress: Botaniska Museet, Östra Vallgatan 18, 223 61 Lund
Postgiro: 8 35 22 - 3

Styrelse

Ordförande: Sven Snogerup, Trumpetaregränd 9, 222 39 Lund;
tel arb: 046-222 89 77, hem: 046-12 37 55

Vice ordförande: Leif Sigbo, Bjäregatan 3, 286 31 Örskälljunga;
tel: 0435-522 32

Protokollsekreterare: Alf Porenus, Betesvägen 2, 240 10 Dalby;
tel: 046-20 11 94

Kassör: Åke Andersson, Östra Hyllievägen 22, 216 21 Malmö;
tel: 040-15 63 07

Övriga ledamöter: Henrik Johansson, Louise Lindblom, Göran Mattiasson
Kjell-Arne Olsson, Åke Svensson, Torbjörn Tyler

Funktionärer

Sexmästare: Per Lassen, Botaniska Museet, Ö. Vallgatan 18,
223 61 Lund; tel: 046-222 89 77

Medlemsregistrator, arkivarie och distributör: Britt Snogerup,
Botaniska Museet, Ö. Vallgatan 18, 223 61 Lund; tel: 046-222 89 65

Revisorer: Lennart Engstrand och Ragnar Ericson

Revisorsuppleanter: Linus Svensson och Bengt Bentzer

LUNDS BOTANISKA FÖRENINGENS MEDLEMSBLAD

Redaktör och ansvarig utgivare: Kjell-Arne Olsson, Lövens väg 38,
291 94 Kristianstad; tel: 044-22 60 24

Omslagsbilden

Strandkämpar, *Plantago coronopus*, är en karaktärsart för havsstränderna i sydvästra Skåne. Den blev funnen på flera platser under sommarens inventering av floran på Måkläppen.

Där inget annat nämns är illustrationerna i detta nummer av Medlemsbladet hämtade ur Hess, Ladholt, Hirzel *Flora der Schweiz* 1972.

Information från Projekt Skånes Flora

Åter har mörkret lägrat sig över landskapet. Som alltid går de ljusa månaderna så mycket snabbare än man trott och mycket av det man föresatte sig i våras, har man kanske inte hunnit med. Dock hoppas jag att du har sköna och givande dagar i dina inventeringsrutor att se tillbaka på. Om du inte redan lämnat in årets rapporter och belägg, hoppas jag att du har möjlighet att göra detta så snart som möjligt. Materialet kan du antingen lämna in på Botaniska Museet eller skicka direkt till Kjell-Arne. De rapporter som hittills kommit in visar på en ovanligt spännande växtsäsong. Inte minst helgen den 16-18 augusti kommer vi nog alltid att minnas. Dessa dagar blev tre arter som vi trodde var försvunna från Skåne återfunna: sjönajas i Hammarsjön, knölnate i Östra Tommarp och vildselleri vid Skanör. Oberoende av varandra gjorde Ulf Ryde, Richard Åkesson och Anders Johansson dessa fantastiskt fina fynd, som du kan läsa mera om i detta nummer av vårt medlemsblad.

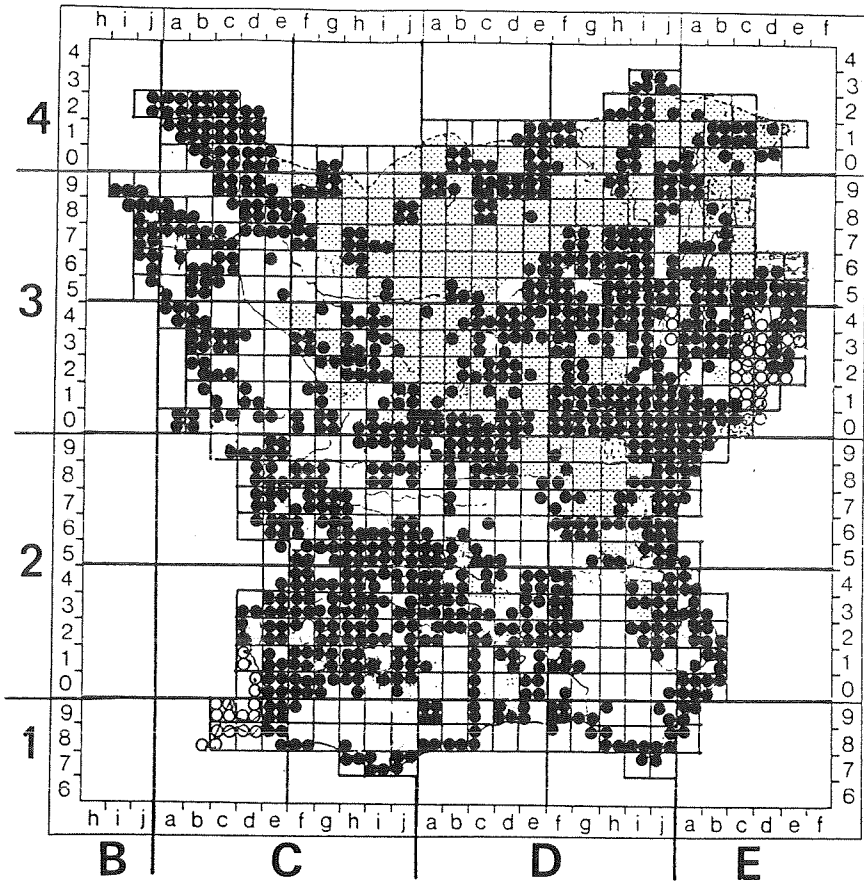
Inventeringsläger i Lövestad/Fyledalen, 13 - 18 juli 1997

De senaste somrarna har vi haft inventeringsläger i de norra delarna av Skåne. 1997 beger vi oss åter söderut, till trakterna av Lövestad-Vanstad-Röddinge-Ramsåsa-Baldringe i Sjöbo och Tomelilla kommuner. Det är ett område som är välkänt för sin rika natur och en omväxlande och spännande flora kan utlovas. Under inventeringsveckan inventerar vi inom de ekonomiska kartbladen 2D 2f Röddinge, 2D 3f Vanstad och 2D 4f Lövestad.

Under inventeringsveckan bor vi på vandrarhemmet Nilsgården som ligger centralt i Lövestad. (Det är samma ställe som vi bodde på sommaren 1993 då vi inventerade på Linderödsåsens sydvästra sluttningar någon mil norr om Lövestad). Nilsgården är en modern anläggning med 2-bäddrum, kök för självhushåll och flera samlingsrum. Logikostnaden ligger på vandrarhemsnivå. (Vi har sökt bidrag till inventeringslägret så förhoppningsvis kommer kostnaden för dig att bli ännu lägre!) Liksom tidigare år inventerar vi i smågrupper under dagarna. Du som ännu inte inventerat så mycket, kommer då att ha möjlighet att följa med en mera erfaren inventerare. På kvällarna träffas vi och diskuterar dagens fynd och får hjälp med svårbestämda växter.

Då antalet platser på kursgården är begränsat, gör du klokt i att anmäla dig till sommarens inventeringsläger så snart som möjligt. Du är välkommen även om du inte har möjlighet att vara med alla dagarna. Anmälan gör du till Kjell-Arne Olsson, Lövens väg 38, 291 94 Kristianstad, tel. 044-22 60 24.

Bokade inventeringsrutor 1996-11-11

Fyllda cirklar är bokade inventeringsrutor.

Öppna cirklar anger rutor som är helt inventerade under 1980-talet. Det kan senare bli aktuellt med kompletteringar i dessa, men tills vidare har övriga rutor prioritet.

1996-11-11 var 1039 rutor bokade (av 1983 st).

Kontrollera gärna att du står bokad för rätt ruta/rutor. Ett antal rutor har blivit återlämnade under året och är åter lediga för bokning. Kanske har just din önskeruta blivit ledig! I vilket fall som helst, har det gått ganska trögt med rutbokningen under senare tid. Så varför inte prioritera och boka några extra rutor inför nästa år? Därigenom kan du göra en extra insats för inventeringen av vårt landskap.

Najas flexilis, sjönajas, åter i Skåne

Ulf Ryde

Hammarsjön har de senaste åren visat sig rymma en mängd intressanta och sällsynta växter, såsom *Potamogeton rutilus*, *P. compressus*, *Pilularia globulifera*, *Subularia aquatica*, *Limosella aquatica* och *Elatine hydropiper* (styvnete, bandnate, klotgräs, sylört, ävjebrodd och slamkrypa) [1, 2]. Lockad av *Potamogeton*-arterna besökte jag den 16 augusti i år de långgrunda stränderna 850 m NO Svaneholm, N. Åsum sn. (RUBIN 3E 0a 49 10). Där uppmärksammade jag ett litet växtfragment som hade fastnat bland nate ute i vattnet. De mycket fintaggade bladen förde genast tanken till *Najas flexilis* (sjönajas), men eftersom jag aldrig sett den förut och visste att den inte var funnen i Skåne på många år antog jag att det i stället var någon sorts kransalg och nöjde mig med att samla in den. Strax efteråt tyckte jag mig se något liknande på rot lite längre ut, men blev distraherad av en intressant nate-art och hann grunla upp bottenlammet innan jag fick titta närmare på den. Väl hemkommen kunde jag konstatera att växtfragmentet var fertilt och att det inte rädde något tvivel om att det rörde sig om *N. flexilis*. Detta har konfirmerats av experter på Botaniska museet i Lund där belägget nu finns.

Även om postglaciala fynd visar att *N. flexilis* förekom i hela Götaland, östra Svealand och i Tornedalen under boreal värmetid (7900-7000 f Kr) [3, 4] har den i historisk tid alltid varit en stor raritet i Sverige. Den upptäcktes ny för Sverige i Hederviken i Uppland 1849 men försvann därifrån i samband med att sjön sänktes (senast sedd 1874). I dag är sjön utdikad och den forna sjöbottnen är betesmark [5]. Något senare insamlades *N. flexilis* i Halsebosjön, S. Vi socken i norra Småland (1879). Inget närmare är känt om denna förekomst och den eftersöktes förgäves i samband med att fyndet uppmärksammades 1991 [6]. I Södermanland upptäcktes *N. flexilis* på 1970-talet i S. Kärrlången och Kvarnsjön, två närbelägna sjöar i Mariefredstrakten [7, 8]. Där har den emellertid minskat på senare år, och tycks inte ha varit sedd sedan 1988 trots noggranna efterforskningar [5, 9].

I Skåne hittades *N. flexilis* 1881 i V. Ringsjön (Stehags sn.). Där växte den rikligt på 2-3 m djup i sjöns västra del mellan utloppet vid Sjöholmen och Rårödsskogen [10]. Även i Sätöftasjön (Ö. Ringsjön) har den observerats, utanför Ringsjöbaden i Sätöfta, dock inte i samma mängd som i V. Ringsjön [10]. 1939 påträffades *N. flexilis* i stor mängd i V. Sorrödssjön (Riseberga sn.), speciellt i väster där den bildade submersa ängar [10, 11]. Året därpå fann man den även i Finjasjön. Där förekom den i stor mängd längs hela kuststräckan i Brönnestads socken (i S och SV) [10, 11] och den noterades även på flera ställen i Matteredöds socken O och NO Skyrups herrgård under Alf Oredssons sockeninventering 1964-65. Slutligen upptäcktes 1942 enstaka individ av *N. flexilis* i Ö. Storesjön i Perstorp, 600 m SSV Gustavsborg [11]. Förekomsten verkar emellertid ha varit tillfällig och den har inte insamlats därifrån efter 1945.

Förutom dessa fem ofta citerade lokaler anger "Atlas över Skånes flora" [12] ytterligare två förekomster. Den ena är Ö. Sorrödssjön, en felaktig uppgift som dementerades redan 1943 [11]. Den andra pricken bygger på två tidigare föga uppmärksammade rapporter av Helge Rickman i Skånes floras arkiv: "utmed vägen Ljungbyhed-Brandeborg" (1940) samt "Ljungbyhed i Ljungby damm" (1947, även belagd). Det är inte helt klart vad som avses med dessa lokaler, men de kan mycket väl båda avse den lilla dammen 450 m NO Brandeborg (Riseberga sn.). De flesta skånska lokalerna undersöktes noggrant men förgäves i samband med Projekt Linné 1977-78 och ingen verkar ha sett *N. flexilis* i Skåne sedan 1968 då den observerades i mängd i V. Ringsjön [5].

Även i andra länder i Eurasien är *N. flexilis* en stor raritet och stadd i försvinnande [4, 5]. I Danmark har arten varit känd från tre lokaler, varav endast en lokal (funnen av dykare 1993) är aktuell [13]. I Norge finns tre recenta lokaler på Jæren och i Klepp och den anses akut hotad. I Finland finns ca. 5 lokaler och den förs till kategorien sårbar [5]. *N. flexilis* är så hotad i Europa att den upptas i EGs habitatsdirektiv som en art vars bevarande inom EG-området kräver speciella åtgärder [13]. Lyckligtvis är arten relativt vanlig i Nordamerika.

N. flexilis är en 10-30 cm hög, helt nedsänkt vattenväxt. Den trivs på lösa, dyiga eller gytjtjiga bottenar i näringsrika sjöar [9]. Den är ettårig och förökar sig helt med frö varför individantalet kan variera mellan olika år. Den växer gärna tillsammans med *Potamogeton*-arter och kranstalgar men anses konkurrenssvag. Den uppges klara sig bäst i vatten med en relativt hög sommartemperatur [5]. Det är inte klart vilket vattendjup den föredrar - den tycks lika ofta förekomma på grunt vatten som på djupt (upp till 5 m). Det har föreslagits att den normalt växer i glesa bestånd på djupt vatten, men att den i samband med sjösänkningar kan komma upp på grunt vatten och tillfälligt blomma upp för att snart åter konkurreras ut av andra arter och försvinna ut på djupet igen. För detta talar att *N. flexilis* vanligen hittas i samband med massförekomster efter sjösänkningar (gärna i driften) och att flertalet växtplatser har varit ganska tillfälliga. Mot hypotesen talar emellertid det faktum att endast ett av 143 postglaciala fynd i Finland indikerar att *N. flexilis* har vuxit på större djup än 1 m [4].

Sjönejas, *Najas flexilis*
(fig. ur Ross-Craig, Drawings of British Plants)

Fyndet i Hammarsjön är således det första i Skåne på nära 30 år och det första i Sverige på 1990-talet. Växtplatsen har delvis beskrivits förut [2]. Den utgörs av en långgrund, gyttjig strand med spridda vassruggar. Stranden gränsar till en betesmark och avgränsas i söder av ett dikesutlopp. Natefloran är imponerande: åtminstone åtta arter förekommer på denna lokal: *P. berchtoldii*, *P. compressus* (i diket), *P. gramineus*, *P. natans*, *P. obtusifolius*, *P. panormintanus*, *P. pectinatus*, *P. perfoliatus* och *P. rutilus* (gropnate, bandnate, gräsnate, gäddnate, trubbnate, spädnate, borstnate, ålnate och styvnate). Av dessa är tre, *P. compressus*, *P. panormintanus* och *P. rutilus*, ytterst sällsynta i Skåne med ingen eller ett fåtal aktuella lokaler utanför Hammarsjön. Här finns även andra vattenväxter, t. ex. *Zannichellia palustris* var. *repens*, *Myriophyllum alterniflorum*, *Nymphaea alba*, *Nuphar lutea* och *Chara* sp. (hårsärv, hårslinga, vit näckros, gul näckros och kransalger). I det välgödda diket tillkommer bl. a. *Sagittaria sagittifolia*, *Myriophyllum verticillatum*, *Stratiotes aloides*, *Elodea canadensis*, *Lemna minor* och *Spirodela polyrhiza* (pilblad, kransslinga, vattenaloe, vattenpest, andmat och stor andmat). Det är intressant att notera att *N. flexilis* och *P. rutilus*, två av vår floras raraste vattenväxter, uppträder tillsammans här liksom i S. Kärrlängen och V. Sorrdössjön.

Lokalen är lättillgänglig och njutbar även utan båt. Man bör dock besöka den relativt tidigt på säsongen (i augusti) eftersom den är en populär rastplats för gäss och andra flyttfåglar; längre fram på hösten blir botten helt nertrampad och all vattenflora nedbetad. Den är ett eldorado för den nate-intresserade, men man bör ta med sig en expert för att inte skatta på sällsyntheterna i onödan. Jag hoppas att denna notis skall locka intresserade botanister hit, eftersom det skulle underlätta uppföljningen av *N. flexilis* i Hammarsjön och förenkla eventuella skyddsåtgärder om man hittade den på rot.

Litteratur

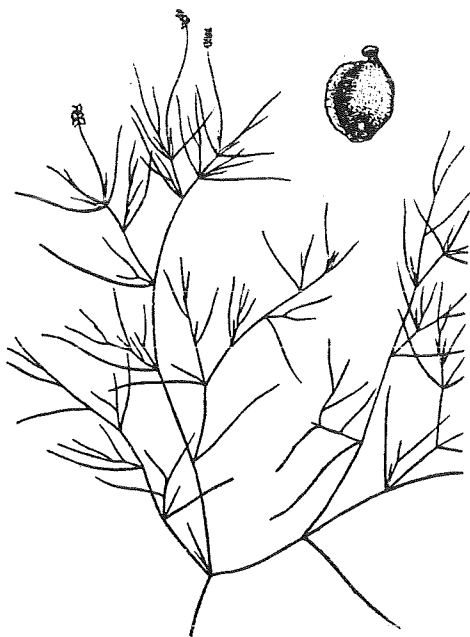
1. Olsson, K.-A. 1991: Intressanta skånska växtfynd under säsongen. *Lunds Botaniska Förenings Medlemsblad* 1991: 2: 25.
2. Svensson, Å. 1993: Fynd av några ovanliga växter i och vid Hammarsjön 1992. *Lunds Botaniska Förenings Medlemsblad* 1993: 1: 18-19.
3. Sandegren, R. 1941: Om den forna och nutida förekomsten av *Najas flexilis* i Sverige. *Bot. Notiser* 1941: 59-64.
4. Backman, A. 1948: *Najas flexilis* in Europa während der Quartärzeit. *Acta Bot. Fenn.* 43: 3-44.
5. Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.-Å., 1979: Projekt Linné rapporter 93-105. *Svensk Bot. Tidskr.* 73: 81-82.
6. Milberg, P. & Martinsson, K. 1992: Ett 1800-talsfynd av sjönajas, *Najas flexilis*, från norra Småland. *Svensk Bot. Tidskr.* 86: 7-8.
7. Clemedson, C.-J. 1973: *Najas flexilis* funnen i Södermanland. *Svensk Bot. Tidskr.* 67: 303-306.
8. Clemedson, C.-J. 1975: Ytterligare en lokal för *Najas flexilis* i Mariefredstrakten. *Svensk Bot. Tidskr.* 69: 439-440.
9. Aronsson, M., Hallingbäck, T. & Matson, J.-E. (red) 1995: *Rödlistade växter i Sverige 1995*. ArtDatabanken, Uppsala, s. 70.
10. Hallberg, J. 1940: Utbredningen i Skåne av *Najas flexilis* (Willd.) Rostk. et Schmith., *Bot. Notiser* 1940: 413-414.
11. Liljeroth, S. 1943: Bidrag till Skånes flora 19. Om den recenta utbredningen av *Najas flexilis* och *Potamogeton rutilus* i Skåne. *Bot. Notiser* 1943: 151-154.
12. Weimarck, H. & Weimarck, G. 1985: *Atlas över Skånes flora*. Förlagstjänsten, Stockholm, s. 45.
13. Moeslund, B. & Schou, J. C. 1993: Noter om danske vandplanter. 1. Liten Najade (*Najas flexilis*) - stadig i Danmark. *URT* 1993: 4: 99-102.

Knölnate åter i Östra Tommarp

Richard Åkesson

Knölnate, *Potamogeton trichoides*, är den ovanligaste nate-arten i Sverige och klassad som akut hotad i *Rödlistade växter i Sverige 1995*. Det senaste decenniet har arten endast varit känd från ett litet, koncentrerat område vid Göteborg. Erik Ljungstrand har genom en specialinventering visat att knölnaten 1995 fanns på 11 av de sammanlagt 18 dittills kända förekomsterna i Göteborgsområdet. I Skåne har den, förutom som tillfällig i Botaniska trädgården i Lund 1875, tidigare funnits på flera lokaler i den östra delen av landskapet. I Östra Tommarp upptäcktes arten i en damm 1926. Ursprungligen fanns den i två närbelägna dammar. En av dessa dammar, där knölnaten fanns rikligt 1946, fylldes igen i början av 1950-talet. I den kvarvarande dammen återfanns växten 1976. Då, liksom 1977 och 1982, noterades arten som riklig på lokalen. I slutet av 1980-talet eftersöktes växten vid flera tillfällen med negativt resultat. Knölnaten har sedan dess betraktats som försvunnen från Skåne.

Inspirerad av återfyndet av kalv-nos, som jag berättat om i ett tidigare medlemsblad, kom jag att tänka på den negativa floraväktarrapporten om knölnate. Genom ett samtal med Kjell-Arne Olsson fick jag reda på den gamla lokalens läge utanför Gärsnäs. Vid ett besök på platsen under hösten 1995 kunde jag konstatera att märgeldammen var övervuxen av 10 meter höga träd och i avsaknad av några synliga vattenväxter. Orsaken till försvinnandet stod klar för mig: växten hade försvunnit på grund av överskuggning. Lämplig åtgärd: røj lokalen och hoppas på en fröbank! Kontakt togs därefter med Simrishamns kommun som intresserade sig för saken. Under våren 1996 røjdes träden bort vid tre av dammens fyra sidor.

Knölnate, *Potamogeton trichoides*,
Fig. ur Flora Republicii Socialiste Romania XI, 1966

Under augusti 1996 "natefiskades" det. Som redskap använde jag en blå, tvinnad plastlina å 30 meter, med blysänke och en till ankare hopvriden ståltråd. Kostnad ca 50 kronor. Det visade sig att växtligheten hade återkommit mycket bra i dammen. Jag fiskade upp gropnate och gäddnate (*Potamogeton berchtoldii* och

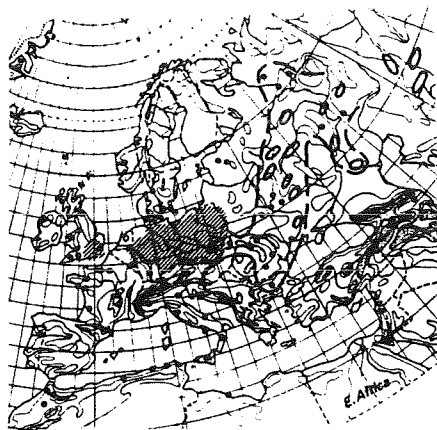
P. natans) samt sterila skott av en nate med trådfin stjälk och mycket smala och spetsiga blad. En närmare kontroll visade att jag återfunnit knölnaten på den lokal där den funnits i åtminstone 70 år. Med hänsyn till den snabba återkomsten är det troligt att enstaka, undertryckta plantor stått och tryckt i mörkret. Efter detta kommer varje damm och vattenhål att få en extra kontroll i min egen kommun Höganäs. Kanske nya upptäckter väntar!

När knölnate redovisades i *Projekt Linné rapporter 64-79 1978* föreslogs att växtplatsen i Ö. Tommarp omgående borde skyddas som naturminne. Något skydd kom aldrig till stånd, men är lika aktuellt nu som då. Till dess ett lämpligt skydd med ändamålsenliga skötsel-föreskrifter finns för dammen bör alla intresserade botanister avstå från att besöka lokalen. Knölnaten kan knappast studeras utan att man draggat eller krattat i dammen. Alla sådana aktiviteter kan endast skada arten och hota dess fortbestånd på lokalen. Något ytterligare herbariematerial behövs knappast. År 1929 insamlades enbart från lokalen i Ö. Tommarp material för 100 ark! Då dammen är belägen i omedelbar anslutning till en bebodd gård, är det även viktigt att det goda förhållandet till markägaren inte spolieras av onödiga störningar.

Ett stort tack vill jag rikta till markägaren, som villigt gick med på en röjning vid dammen, samt till Charlotte Lindström på miljö- och hälsoskyddskontoret och tekniska förvaltningen i Simrishamns kommun. Utan deras insatser hade återfyndet inte varit möjligt.

Litteratur

- ArtDatabanken 1995: *Rödlistade växter i Sverige 1995*, Sveriges Lantbruksuniversitet.
 Hultén, E. & Fries, M. 1986: *Atlas of North European Vascular Plants*.
 Ljungstrand, E. 1994: Knölnate i Göteborgs-området, *Vrivänge* 3: 8-10.
 Ljungstrand, E. 1995: Knölnate i Göteborgs-området (2), *Calluna* 12(2): 10-12.
 Nilsson, Ö. & Gustafsson, L.Å. 1978: Projekt Linné rapporter 64-79. *Svensk Bot. Tidskr.* 72: 73.

Knölnate, *Potamogeton trichoides*, utbredning i Europa enl. Hultén 1986

Vildselleri åter i Skanör

Kjell-Arne Olsson

Selleri, *Apium graveolens*, uppgavs som vildväxande på flera platser i Skåne av botanister på 1800-talet, bland annat från havsstrandängar i de södra och sydvästra delarna av landskapet. Från dessa platser finns inga sentida fynd. 1981 upptäcktes ett rikt bestånd om 30 á 40 exemplar av selleri i öppen marsk vid en sandrevel på Falsterbohalvön. 1992 var växten åter försvunnen från denna lokal. Beståndet av selleri vid Skanör utplånades då lokalen blev översandad som en följd av vind- och vattenerosion. Det har antagits att arten här var spontant invandrad från vilda förekomster i Danmark. En rapport från 1980 om selleri från Smygehuk har inte kunnat verifieras. Den har eftersökts här under de senaste åren, men inte gått att återfinna.

I slutet av augusti i år ringde Anders Johansson, Lund, mig och berättade att han under en exkursion vid Skanör den 18 augusti funnit selleri på en sandrevel nära hamnen. Vid ett gemensamt besök någon vecka senare kunde vi konstatera att den nya lokalen är belägen omkring 1 km från den förekomst som utplånades i början av 1990-talet (inom inventeringsrutan 1C 9c SV). Sellerin växer här i ett begränsat men rikt bestånd om ca 40 plantor tillsammans med växter som strandaster, havssäv, vass, krypven och kvickrot (*Aster tripolium*, *Bolboschoenus maritimus*, *Phragmites australis*, *Agrostis stolonifera* och *Elytrigia repens*).

Som tillfälligt förvildad efter odling eller adventiv är selleri känd från flera platser i södra Sverige. I Danmark finns många fynd av selleri från strandängar, främst från öarna i den sydöstra delen av landet. Från Norge och Finland finns endast tillfälliga fynd av arten. Selleri växer vild längs stora delar av kusterna i Väst- och Sydeuropa, Nordafrika samt Väst- och Sydasien. I inlandet finns spontana förekomster i saltområden i exempelvis Tyskland, Österrike och Frankrike. Dessutom förekommer selleri som odlad och förvildad över en stor del av världen.

Selleri är en tvåårig, upp till 1 m hög, flockblomstrig ört med skarp, karaktäristisk kryddoft. Stjälken är solid, färad och rikt grenig. De nedre bladen är parbladiga med 1-3 cm långa, rundade, flikiga småblad, medan de övre är trefingrade och har smalare lober. Blommorna är små, grönvita och sitter i en sammansatt flock med 6-12 strålar utan svepe. Frukterna är 1,5-2 mm långa, gråbruna, rundade och har markerade huvudåsar. Arten blommar i juli-september och frukterna kan troligen spridas av vågor och havsströmmar. Selleri är en allmänt odlad köksväxt som förekommer i två varieteter: stjälkselleri var. *dulce* med tjocka, sukulentla bladstjälkar och var. *rapaceum* med uppsvullen, knölliknande stjälkbas. Det är tveksamt om det säkert går att skilja på vild och förvildad selleri. Odlingsförsök med frön tagna från den gamla Skanörlokalen tyder dock på att det här inte rörde sig om förvildad rotselleri. Även de nyupptäckta plantorna antyder att det här är frågan om en spontan förekomst. Både bladstjälkarna och stjälkbaserna är smala,

även om detta kan tänkas bli en ståndortsmodifikation av förvildad selleri. I området växer även dansk iris, *Iris spuria*, och strandtåg, *Juncus maritimus*, två arter som anses som spontana, sentida invandrare till sydvästskåne från närbelägna kustförekomster i Danmark.

Växtplatsen är belägen inom naturreservat och får därigenom anses ha ett skydd mot exploatering och anläggningsarbeten. Det slitage som kan uppstå, då lokalen ligger intill en frekventerad badplats, kan utgöra ett visst hot mot det begränsade beståndet. Sellerin växer på läsidan av en låg sanddyn några 10-tal meter från havet. Växtplatsen är därför troligen inte lika utsatt för höst- och vinterstormarnas raseri som den tidigare lokalen. Låt oss därför hoppas att det nyupptäckta beståndet inte går samma tragiska öde tillmötes, utan att det även i framtiden ger oss tillfredsställelsen av att ha en nyinvandrad medlem i den skånska floran.

Litteratur.

- Karlsson, T. (red) 1981: Floristiska notiser. *Svensk Bot. Tidskr.* 75: 323
 Kraft, J. 1987: *Falsterbohalvöns flora. Växterna vid kusten mellan Malmö och Trelleborg.* Lund.
 Mattiasson, G. 1993: Floraväktarverksamheten i Skåne. Årsrapport 1992. *Lunds Botaniska Förening. Medlemsblad 1993:1.*
 Olsson, K.-A. 1995: *Apium graveolens*, selleri. Opubl. faktablad för Art-Databanken.

Selleri, *Apium graveolens*

Bestämningsnyckel till skånska hagtorn

Skånes Flora 24

Knud Ib Christensen

De tre inhemska hagtornsarterna i Skåne bildar lätt hybrider och på många lokaler är hybriderna lika vanliga eller vanligare än arterna. Det kan därför vara ganska vanskligt att bestämma hagtorn, men med lite övning och med stöd av fig. 2-6 och av följande bestämningsnyckel ska det vara möjligt att bestämma det mesta blommande eller frukt bärande material korrekt. -- OBS! Insamlingar utan blommande eller frukt bärande kvistar kan ofta inte bestämmas!

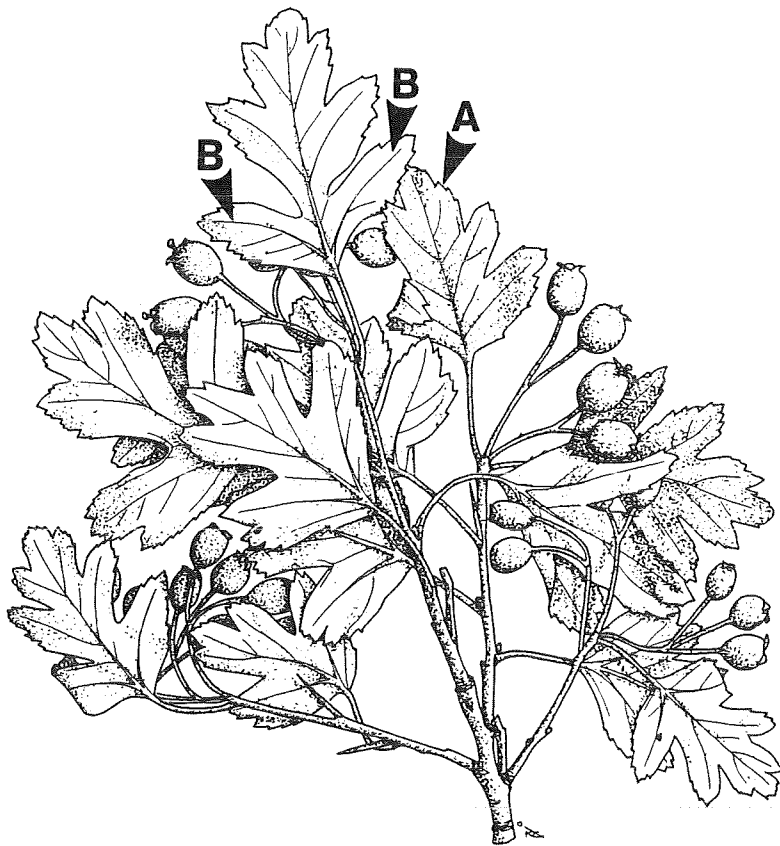

Fig. 1. Trubbhagtorn x spets/korallhagtorn, *C. monogyna x rhipidophylla*.

Frukt bärande skott, där pil A pekar på det subterminala blad som ska användas vid bestämning, och pil B pekar på bladets nedersta par sidonerver. -- Från Christensen (1995: Fig. 22).

Hos hagtorn och andra släkten inom äppleunderfamiljen (*Rosaceae* subfam. *Maloideae*) varierar bladens utseende både på det enskilda skottet och mellan olika skotttyper (blommande långskott, sterila lång- och kortskott). Därför är det viktigt att man gör helt klart för sig vilka blad som används vid bestämningen. Det blad som nämns i nyckeln är det så kallade subterminala bladet, som sitter omedelbart under blom- eller fruktsamlingen (se fig. 1). De stipler som beskrivs, är stiplerna till det blommande skottets blad. Stipler till de sterila skottens blad kan inte användas vid bestämningen! Antalet stift/stenar bör om möjligt undersökas i flera blommor/frukter!

Bestämningsnyckel

1. Blommor/frukter med 2-3(-5) stift/stenar. Bladets nedersta par sidonerver framåtböjda. - Fig. 2 rundhagtorn, *C. laevigata*
- Blommor/frukter med 1 stift/sten och bladets nedersta par sidonerver bakåtböjda eller blommor/frukter med 1-2(-3) stift/stenar och bladets nedersta par sidonerver m. el. m raka 2
2. Blommor/frukter med 1 stift/sten. Bladets nedersta par sidonerver bakåtböjda 3
- Blommor/frukter med 1-2(-3) stift/stenar. Bladets nedersta par sidonerver m. el. m. raka 6
3. Alla eller de flesta stipler helbräddade (använd lupp!). Bladet med blå- eller grågrön undersida; det nedersta paret bladflikar helbräddade eller tandade, vart och ett med 1-9 ojämna, grova tänder. - Fig. 3 . trubbhagtorn, *C. monogyna*
- Stipler sågtandade eller variabla: oregelbundet sågtandade till helbräddade, eller med mycket små tänder (använd lupp!). Bladet normalt inte med blå- eller grågrön undersida; det nedersta paret bladflikar normalt med mera jämna och fina tänder, vart och ett med upp till 25 tänder 4
4. Stipler sågtandade. Det nedersta paret bladflikar spetsiga eller långt tillspetsade, vart och ett med 6-25 tänder spets/korallhagtorn, *C. rhipidophylla*....5
- Stipler variabla: oregelbundet sågtandade till helbräddade, eller med mycket små tänder. Det nedersta paret bladflikar spetsiga eller trubbiga, ofta med mera oregelbundna tänder. - Fig. 5 trubbhagtorn x spets/korallhagtorn, *C. monogyna x rhipidophylla*

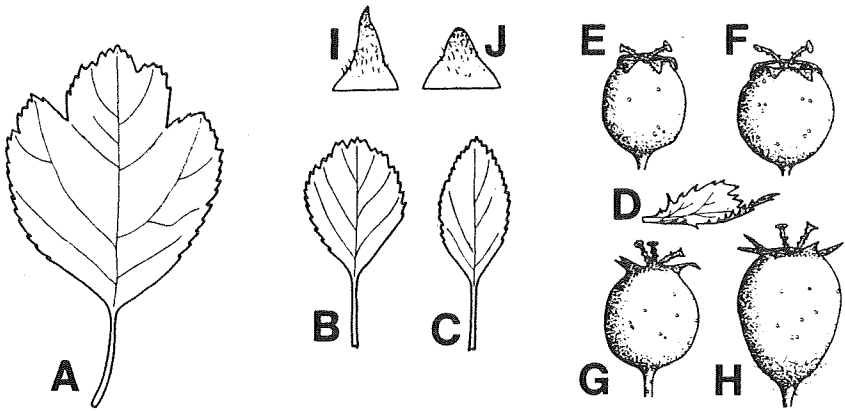

Fig. 2. Rundhagtorn, *C. laevigata*. A-C. Subterminala blad. D. Stipel. E-H. Frukter. I, J. Foderblad. --D-H från Christensen (1982a: Fig. 15), A-C från Christensen (1982b: Fig. 2), I-J från Christensen (1992: Fig. 34).

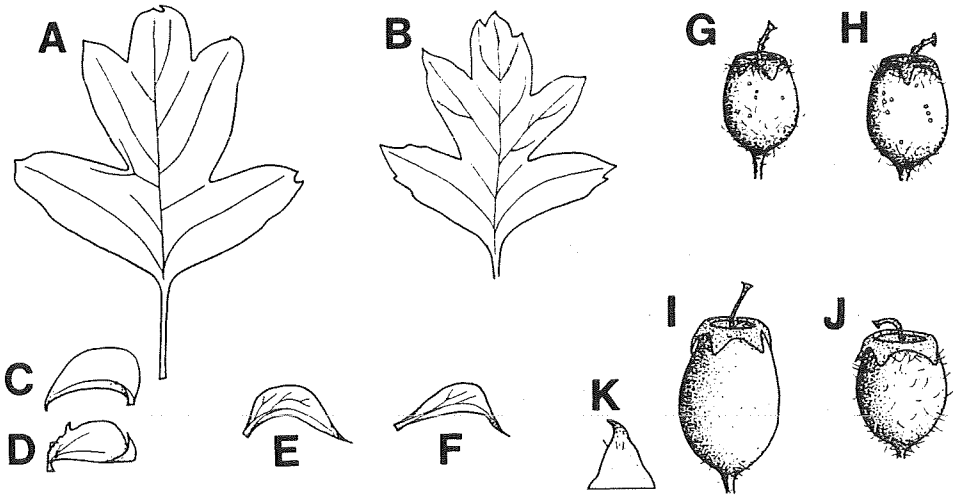

Fig. 3. Trubbhagtorn, *C. monogyna*. A, B. Subterminala blad. C-F. Stipler. G-J. Frukter. K. Foderblad. --B, E, F, G, H från Christensen (1982a: Fig. 15,16), A, C, D, I, J, K från Christensen (1992: Fig. 61).

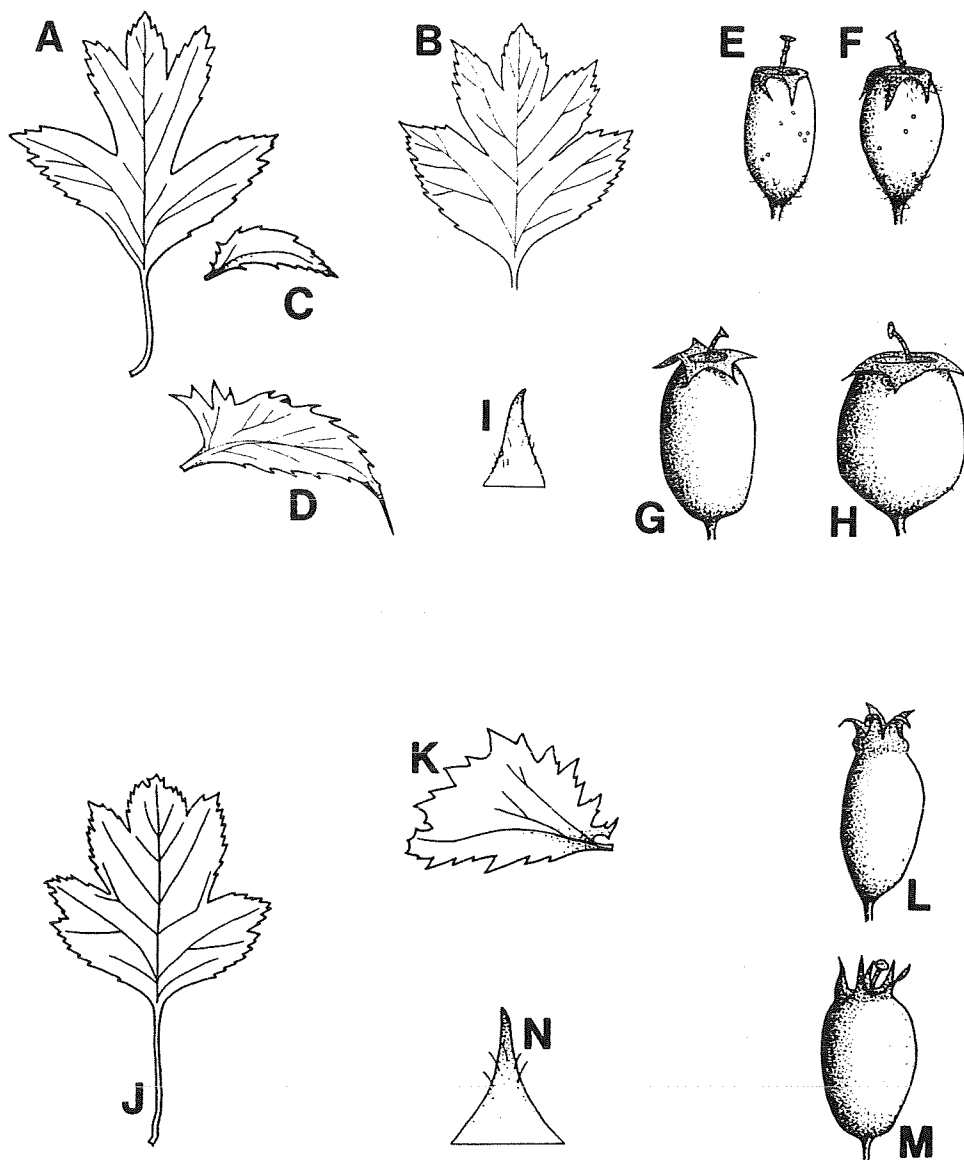

Fig. 4. Spets/korallhagtorn, *C. rhipidophylla*.--A-I. Spetshagtorn, var. *rhipidophylla*.--J-N. Korallhagtorn, var. *lindmanii*.--A, B, J. Subterminala blad. C, D, K. Stipler. E-H, L, M. Frukter. I, N. Foderblad.--B, D, E, F från Christensen (1982a: Fig. 15, 16), A, C, G, H, I-N från Christensen (1992: Fig. 51, 53).

5. Frukt med utåtriktade eller bakåtböjda foderblad. - Fig. 4 (A-I)
 spetsshagtorn, *C. rhipidophylla* var. *rhipidophylla*
- Frukt med upprätta foderblad. - Fig. 4 (J-N)
 korallhagtorn, *C. rhipidophylla* var. *lindmanii*
6. Det nedersta paret bladflikar trubbiga eller spetsiga, med grova tänder, vart och ett med 4-14 tänder. Stipler sågtandade eller variabla: sågtandade till nästan helbräddade. Foderblad normalt bredare än längre eller omkring lika långa som breda, trubbiga eller spetsiga. Frukt klotrund till brett cylindrisk, upp till 1,5 gånger så lång som bred, med bakåtböjda foderblad. - Fig. 6
 rundhagtorn x trubbhagtorn, *C. laevigata* x *monogyna*

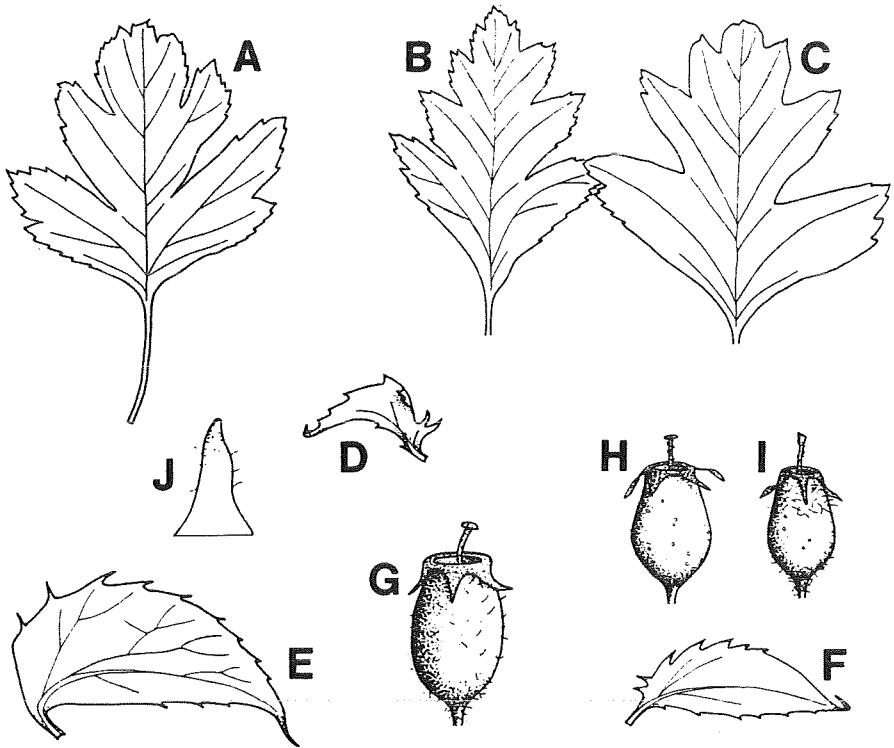

Fig. 5. Trubbhagtorn x spets/korallhagtorn, *C. monogyna* x *rhipidophylla*. A, B, C. Subterminala blad. D-F. Stipler. G-I. Frukter. J. Foderblad.--B, C, F, H, I från Christensen (1982a: Fig. 15, 16), E från Christensen (1982b: Fig. 1), A, D, G, J från Christensen (1992: Fig. 94).

- Det nedersta paret bladflikar spetsiga eller långt tillspetsade, med fina tänder, vart och ett med 7-30 tänder. Stipler alltid regelbundet sågtandade. Foderblad upp till dubbelt så långa som breda, spetsiga eller långt tillspetsade. Frukt normalt cylindrisk, upp till dubbelt så lång som bred, med bakåtböjda, utåtriktade eller upprätta foderblad. - Fig. 7
 rundhagtorn x spets/korallhagtorn, *C. laevigata* x *rhipidophylla*....7
- 7 Frukt med utåtriktade eller tillbakaböjda foderblad. - Fig. 7 (A-I)
 rundhagtorn x spets/hagtorn, *C. laevigata* x *rhipidophylla* var. *rhipidophylla*
- Frukt med upprätta foderblad. - Fig. 7 (J-N)
 ... rundhagtorn x korallhagtorn, *C. laevigata* x *rhipidophylla* var. *lindmanii*

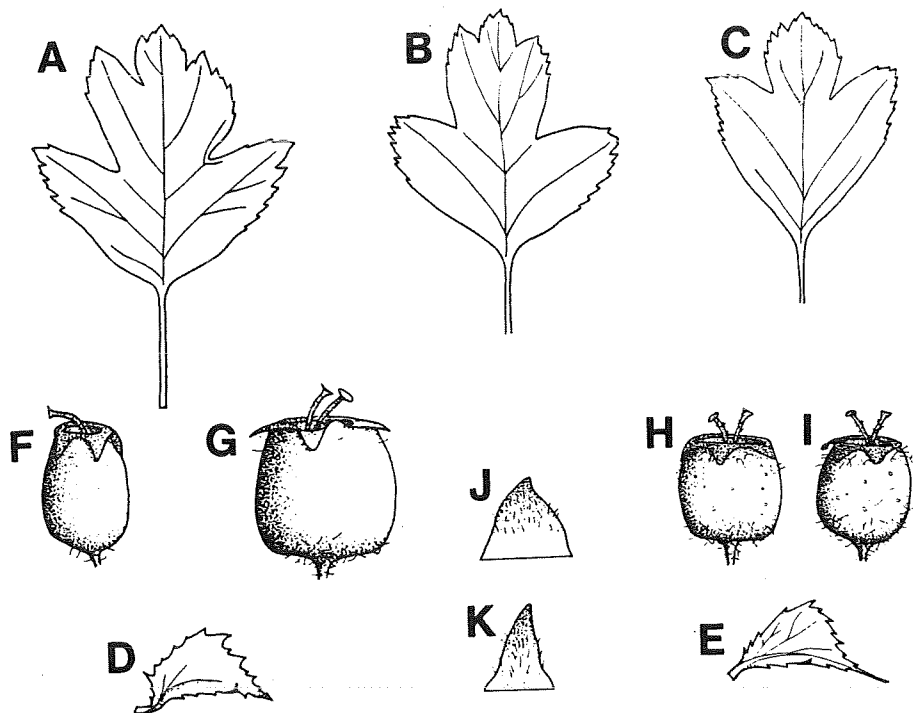

Fig. 6. Rundhagtorn x trubbhagtorn, *C. laevigata* x *monogyna*. A-C. Subterminala blad. D, E. Stipler. F-I. Frukter. J, K. Foderblad.--B, C, E, H, I från Christensen (1982a: Fig. 15, 16), A, D, F, G från Christensen (1992: Fig. 90).

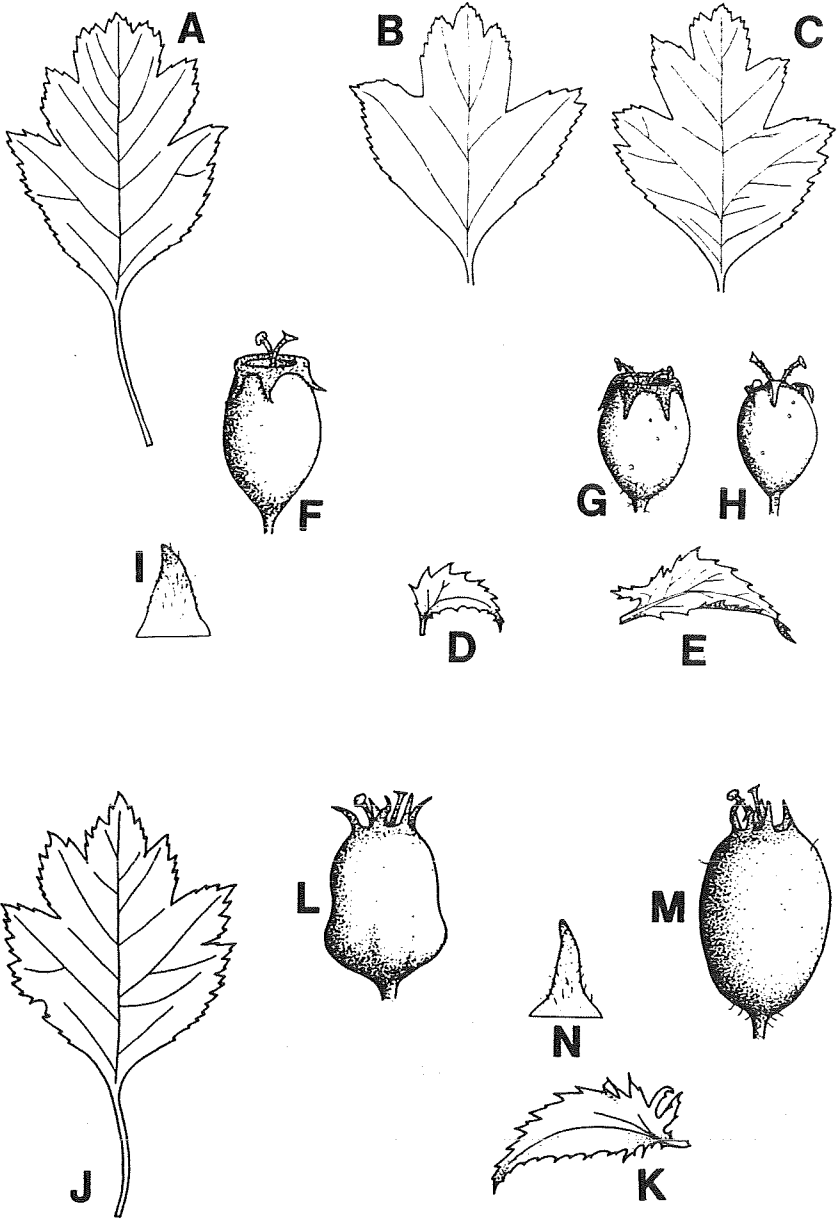

Fig. 7. Rundhagtorn x spets/korallhagtorn, *C. laevigata* x *rhipidophylla*.
 -- A-I. Rundhagtorn x spets/hagtorn, *C. laevigata* x *rhipidophylla* var. *rhipidophylla*.
 -- J-N. Rundhagtorn x korallhagtorn, *C. laevigata* x *rhipidophylla* var. *lindmanii*.
 -- A-C, J. Subterminala blad. D, E, K. Stipler. F-H, L, M. Frukter. I, N. Foderblad.
 -- B, C, E, G, H från Christensen (1982a: Fig. 15, 16), A, D, F, I-K från Christensen (1992: Fig. 86, 88).

Litteratur

- Christensen, K. I. 1982a: A biometric study of some hybridizing *Crataegus* populations in Denmark. *Nordic J. Bot.* 2: 537-548.
- Christensen, K. I. 1982b: Danske Hvidtjørne - en hybridsværm?. *Dansk Dendrologisk Årsskrift* 5,5: 131-147.
- Christensen, K. I. 1992: Revision of *Crataegus* sect. *Crataegus* and nothosect. *Crataeguineae* (Rosaceae-Maloideae) in Old World. *Syst. Bot. Monogr.* 35: 1-199.
- Christensen, K. I. 1995: *Crataegus* (Rosaceae) in the Balkan Peninsula. *Annales Musei Goulandris* 9: 39-90.
- Hegi, G. 1994: *Illustrierte Flora von Mitteleuropa IV, 2B. Lieferung 4-6. Bg. 15,5-28* (S. 249-448) (*Crataegus* af W. Lippert).
- Loos, G. H. 1994: Studien und Gedanken zur Taxonomie, Nomenklatur, Ökologie und Verbreitung der Arten und Hybriden aus der Gattung Weissdorn (*Crataegus* L., Rosaceae subfam. Maloideae) in mittleren Westfalen und angrenzenden Gebieten. *Abh. Westfäl. Mus. Naturkunde* 56,2: 1-48.
- Schmidt, P. A. 1995: Bestimmungshilfen für kritische Sippen Sachsens. 3. Folge: Bestimmungsschlüssel für die heimischen Weissdorne (Gattung: *Crataegus*; Rosaceae). *Sächs. Florist. Mitt.* 3: 24-37.

Ovanstående bestämningsnyckel är en översättning av *Bestemmelsenøgle til de danske Hvidtjørne (Crataegus)* som finns utgiven i Meddelelser fra ATLAS FLORA DANICA nr. 2, april 1996. Ett stort tack till Knud Ib Christensen för hans vänliga tillmötesgående att även låta oss få ta del av nyckeln!

Möte med kungligheter

John Kraft

I den gångna veckan (17) har det varit ett väldigt ståhej med kungligheter, i samband med 50-årsfirande i media. Av någon anledning slog mig tanken att även jag hyser vördnad för en kunglighet som sällan omnämns och aldrig firar 50 år; nämligen kungsbråken eller safsan, som den praktfulla ormbunken officiellt ska heta, alltså *Osmunda regalis*.

Det var 1956 och vi bodde då på Fredriksberg utanför Malmö. Månaden var augusti och storse mestern var förbi. Folket i trädgården hade haft semester i omgångar och själv hade jag sparat min till sist. Vi hade enats om en bil- och campingsemester i de sydvästra regionerna. Fordonet var en gammal förkrigscheva som rymde hela familjen med hund och alla prylar som hör till.

Vart skulle vi åka? Ungarna ville till badplatser vid sundet eller upp mot västkusten. Hustru Ingrid och jag ville hellre åka till ställen där det var lugnt och fritt från en massa bad- och campingfolk. Vi kör dit kylaren pekar tyckte jag och därvid blev det. Vi körde norrut till Halmstad där vi svängde höger och körde Nissastigen upp till södra Bolmen. I Lidhult tog vi åt höger igen och hamnade vid Odensjö, som låg förföriskt skönt vid sydändan av Bolmen. Vi frågade en bonde om det fanns något ställe där vi kunde tälta över natten och där man kunde få låna en båt och få meta abborre till middagen. "Ni får gärna tälta där nere vid sjön. Där är en liten äng och vid stranden har jag min båt som ni så gärna får låna", svarade bonden. Klockan var inte mycket mer än lunchdags, värmen var tryckande och väl nere vid båtplatsen där vi fick tälta för ungarna och hunden ut i sjön. Jag hjälpte Ingrid med tältet varefter även vi badade. Jag plockade fram fiskedon. Intill alarna vid stranden låg en maskburk och en grävgrep stod även parkerad vid ett ställe med uppbökad jord vilket vittnade om att där fanns mask. Efter ett par timmar satt familjen samlade kring det lilla fältbordet och mumsade stekt abborre och nykockt potatis.

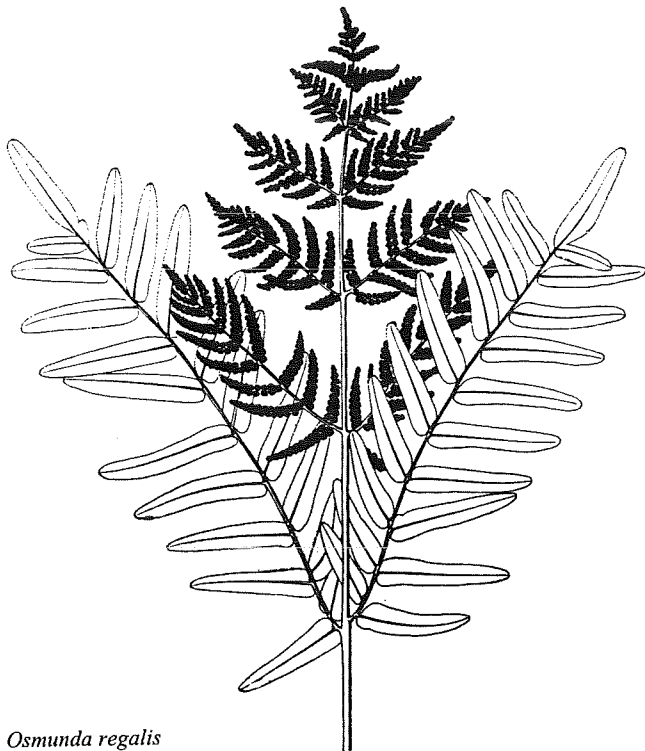
Dagen efter var morgonen sval och skön. Efter ett dopp i Bolmens svala böljor och kaffe bar det iväg mot nordväst. Av någon anledning gick eller rullade bilen mot Svenljunga av alla ställen, varför är det ingen som vet. Vägvalet visade sig snart vara en lyckträff. Strax norr om Svenljunga passerade vi en bro över Ätran. Till höger om bron låg en liten vattenkvarn och nedströms till vänster delade ån sig i en massa småbäckar över ett stort och flackt glesbeskogad område med grov sten. Synen var betagande. Jag såg mig själv i en drömvision vadande med en ficklampa plockande kräftor.

Av en händelse slog mig tanken att det var en sannolik lokal för safsan. Jag delgav Ingrid mina misstankar, och plötsligt pekade hon nedströms ett tiotal meter där det låg ett fyrkantigt stenblock av ett matsalsbords storlek. Vid den södra sidan

av stenen växte en praktfull safsaplanta. Det var mitt första möte med safsan i vilt tillstånd. Jag hade länge känt växten från plantskolor och parker.

Vi tog av oss strumpor och skor och vadade ner till den praktfulla ormbunken. Sedan familjen fått klappa, eller snarare smeka den ståtliga växten beslöt vi att äta lunch på platsen. Varför inte duka på det platta stenblocket och intaga måltiden vid denna kungliga taffel? Sagt och gjort. Efter några minuter var matsäcken hämtad och framdukad och hela familjen intog en härlig friluftslunch i sällskap med kungsbräken. Solskenet silade ner på oss genom den glesa al- och tallskogen, porsdoften kittlade våra näsor medan vattnet sorlade kring våra nakna fötter.

Jag kom plötsligt ihåg Linnés första möte med Safsan. Jag citerar ur Skånska resan 1751: "Majus 13, 1949. Safsbuske var en namnkunnig växt i Virestad socken, som endast fanns här på ett enda ställe, nämligen på en liten holme uti Farhults å. Den kloka kvinnan Ingeborg i Mjärhult brukte, då hon bodde i Mjärhult, att gå till denna busken om morgnarna tigandes och fastandes att rådfråga sig med, jag vet icke vem varav Virestaboerna kallade busken Ingeborg i Mjärhults predikestol. . . Denna busken hade jag aldrig tillförne råkat vilt växande, ty han är ganska sällsynt i Sverige."

Safsa, *Osmunda regalis*

Något år senare satt jag och metade i Alsterån. Jag brukade tillbringa någon vecka hos Helge Flöner, som var arrendebonde åt Strömserums gods, för att meta. Helge bodde i Pataholm och skärgården utanför var både fager och fiskrik. Båten drev omärkligt sakta nedströms under mörklövade alar, strök smekande förbi tremeterhöga vassar och storstensbelamrade små holmar. Då och då blixtrade en kungsfiskare förbi. Den hade sin utsiktsplats på en tunn algren, som hängde ut över den spegelblanka vattenytan. Efter ett pilsnabbt plask mot vattnet for den upp igen till sin gren med en löja i näbbet. Den daskade fisken i grenen några gånger varefter den vände på den och slukade den med huvudet före.

Plötsligt gled båten förbi en liten holme som mest kan liknas vid ett storstenskummel. Bland stenblocken växte ett antal präktiga, nära manshöga safsaplantor.

Hur gick det med fisket undrar kanske någon? Det får kanske bli en annan historia.

Jag har en annan lokal från Småland som var sevärd. Våra vänner David och Alice från Uggerum i Förlösa ringde och berättade om en plats, som de tyckte var fantastisk. Den var både trolsk och spännande. Eftersom vi brukar gästa vännerna under semester eller på andra turer åt Kalmarhället åkte vi tillsammans en dag till lokalen.

Stället var verkligen både trolskt och spännande. Ca milen norr om Nybro passerar Ljungbyån. Vid Flerahopp strax intill bron ligger en gammal kvarn eller såg som drivits med vattenkraft. Här var naturen faktiskt vild och tillsynes spontan, bortsett från kvarnruinen. Uppströms kvarnen fanns en förfallen dammvall. Här och där bland grova stenblock växte präktiga safsaplantor. Platsen var faktiskt underbart fridfull och skön. Vi badade i ån och solade flera timmar på en vattenslipad berghäll. Våra vänner hade kommit hit i skymningen och upplevde det hela i begynnande månsken. Dom berättade om ugglorop och kornknarr, om mygg och nattskärror. Det var bara näcken som saknades.

Innan jag slutar berätta om mina första spontana safsalokaler vill jag nämna en synnerligen avvikande växtplats för safsa. Det var vid en exkursion med Dansk Botanisk Förening på 1960-talet någonstans på Jylland. Vi besökte en stor mosse som varit utsatt för torvtäckning in i sen tid. Där fanns höga, lodräta väggar efter torvskärning. Mellan dessa väggar fanns stora vågräta ytor som endast var beväxna med småplantor av *Osmunda*. Vi såg gröna fält med protallier omväxlande med småplantor som ännu var helt sterila. De största plantorna var ungefär en tvärhand höga. Några stora plantor med sporbärande blad minns jag inte att vi såg. Det måste ju uppenbarligen ha funnits sådana i grannskapet.

Jag kan nämna att Stig Blixt en period var road av att så ormbunkar av alla åtkomliga slag. Safsan ville inte gro i något av försöken. När han fick höra om min jyllandsresa sådde han safsasporer på en torvplatta, och så då grodde sporena tusenfalt.

Måkläppens flora 1996

Bengt Nilsson, Åke Svensson och Bengt Örneberg

Måkläppen, belägen utanför Falsterbo udde, varierar starkt i form och areal beroende på bland annat vattenströmmar och sandvandring. När Linné 1749 gjorde sin skånska resa fanns inte Måkläppen utan bara Falsterbo rev. Däremot lär det på 1400-talet ha funnits bebyggelse på ön och det finns en del fynd av såväl keramik som stengods från 1200-1400-talen som tyder på att ön då utnyttjades för mänsklig aktivitet (1). Sedan några år är Måkläppen inte längre en ö, utan har förbindelse med fastlandet, för närvarande något hundratal meter nordväst om Falsterbo fyr.

Måkläppens flora har inventerats ett flertal gånger. Den förste som i botaniskt syfte besökte ön var Anders Lidbeck, som 1794 fann vass, strandkvickrot, strandråg, strandskräppa, strandmålla, saltört, sodaört, saltarv och marviol (*Phragmites australis*, *Elytrigia juncea*, *Leymus arenarius*, *Rumex maritimus*, *Atriplex littoralis*, *Sueda maritima*, *Salsola kali*, *Honkenya peploides* och *Cakile maritima*) (2). Från slutet av 1800-talet och början av detta sekel finns en del uppgifter hämtade från Paul Rosenius böcker och skrifter (2). Den första fullständiga inventeringen av öns flora gjordes av Otto Gertz, som 1930-32 besökte ön totalt fyra gånger under månaderna maj, juni, september och oktober. Därefter har ön inventerats av Nils Sylvén 21/7 1959, av Henrik Johansson 15/5, 10/6 och 10/9 1965 och av John Kraft 1/7, 24/9 1977, 18/5 1978, 21/6 1983, 26/6 1985 och 6/9 1987. John Kraft skriver i sin bok om Falsterbohalvöns flora (3) att det totala antalet kärlväxter som fram till 1987 rapporterats från Måkläppen var 134. Sedan dess har en översiktlig inventering skett 1990, 1991 och 1992 av Bengt Örneberg i samband med Måkläpps-föreningen exkursion första söndagen i september. I samband med dessa exkursioner har en hel del nya arter för lokalen noterats. 1990 sågs vägmålla (*Atriplex patula*) för första gången. 1991 noterades följande nya arter: tomtskräppa, grådunört, bergdunört, palsternacka, tusensköna, solros, kålmalke, hästhov och särv (*Rumex obtusifolius*, *Epilobium lamyi*, *E. montanum*, *Pastinaca sativa*, *Bellis perennis*, *Helianthus annuus*, *Sonchus oleraceus*, *Tussilago farfara* och *Zannichellia palustris*). Dessutom sågs en liten vide/pil-planta (*Salix* sp.) som inte gick att bestämma samt en lusernart (*Medicago* sp.) som inte heller den med säkerhet kunde bestämmas.

Sodaört, *Salsola kali*

1992 noterades en obestämd *Brassica*-art (*Brassica* sp.), vattenpilört (*Polygonum amphibium*) samt en skräppa som bestämdes till sumpskräppa (*Rumex palustris*).

Eftersom det fanns ett önskemål, inte minst från Måkläppsföreningens sekreterare Arne Schmitz, att få en mera detaljerad kartläggning av florans så ordnades tillstånd att få beträda ön. Tillsammans med Arne Schmitz startade vi vid 8-tiden den 10/8 med att genom knäppt knädjupt vatten ta oss från "Nabben" ut mot reservatsskylten. I rask takt vandrade vi sedan till Måkläppens nordöstra del, där Arne Schmitz lämnade oss när vi på allvar började med vår inventering. Dessförinnan hade vi kunnat njuta åsynen av cirka 70 knubbsälar som vilade på ön samt fyra labbar, vilka på nära håll jagade kentska tärnor.

Måkläppens aktuella utbredning liksom den indelning i olika områden som vi i det följande redovisar framgår av bifogade kartskiss.

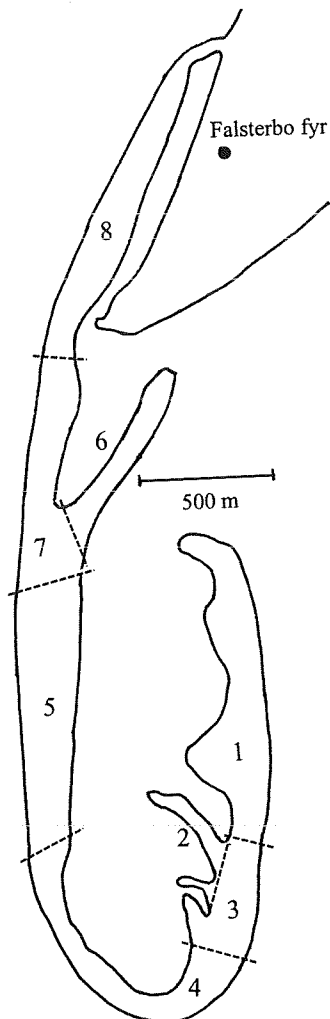
Område 1: Den nordligaste delen där sälarna brukar ligga är nästan kal. Vegetationen tilltar mot söder allteftersom höjden ökar. Dominerade växter är blåmålla, havsnarv, strandkrypa, saltarv och baldersbrå (*Chenopodium glaucum*, *Spergularia maritima*, *Glaux maritima*, *Honkenya peploides* och *Matricaria perforata*).

Område 2: Vegetationen liknar föregående lokal, men här finns också en hel del strandkämpar (*Plantago coronopus*).

Område 3: Detta område är det rikaste. Här finns mycket krusskräppa (*Rumex crispus*) som syns på långt håll, t o m från land, samt blåmålla, saltarv, gåsört (*Potentilla anserina*), strandkrypa och baldersbrå. I området växer även ett rejält bestånd med vattenpilört.

Område 4: Denna del är mycket växtfattig. Här sågs spridda exemplar av blåmålla, havsnarv, saltarv och strandkrypa, men huvudsakligen fann vi enbart öppna sanddytor.

Område 5: Detta område är något mera bevuxet än föregående område. Bl a fann vi saltört men mest öppna sanddytor.

Karta över Måkläppen 1996

Område 6: Denna del är liksom område 3 ganska tätt bevuxen. Dels finns här låga växter som strandkrypa, marviol och pilört (*P. lapathifolium*), dels en kraftig vegetation av baldersbrå, strandmålla, spjutmålla, flikmålla, krusskräppa, åkertistel, vägtistel, sandrör och östersjörör (*Atriplex prostrata* ssp. *prostrata*, *A. prostrata* ssp. *calotheca*, *Cirsium arvense*, *C. vulgare*, *Ammophila arenaria* och *A. arenaria* x *Calamagrostis epigejos*). Vidare växer här några dunörtsarter, besksöta och toppdån (*Epilobium* sp., *Solanum dulcamara* och *Galeopsis bifida*).

Område 7: Förutom gräs, som sandrör, östersjörör och strandråg (*Leymus arenarius*), som dominerar denna del finns krusskräppa, baldersbrå, fältmalört, strandmalört, gråbo och strandskräppa (*Artemisia campestris*, *A. maritima* och *A. vulgare*). Dock finns här även en del ytor med obevuxna sandiga partier.

Område 8: Inom detta område kunde vi notera en ganska tät vegetation med bland annat blåsäv, havssäv, bladvass, saltgräs, kvickrot, strandkvikrot (*Schoenoplectus tabernaemontani*, *Bolboschoenus maritimus*, *Phragmites australis*, *Puccinellia capillaris*, *Elytrigia repens*, *E. juncea*) samt olika måll- och tågarter. Vidare finns här baldersbrå, sodaört, marviol och saltarv samt en liten ekplanta (*Quercus robur*)

Totalt fann vi vid årets inventering 100 arter. Sammanlagt har under åren cirka 165 arter uppträtt på Måkläppen. Strandmalört (*Artemisia maritimus*), som sågs av Rosenius 1926, har inte återfunnits förrän i år då vi fann den i fina exemplar på flera ställen på ön. Ytterligare en art som varit borta några år är saltört (*Sueda maritima*), som redan Lidbeck noterade, men som sedan inte noterades förrän 1977 respektive 1983 för att därefter ha varit borta tills i år.

Antalet fynd av vedväxter är inte många på ön. Sylvén fann gråvide (*Salix cineria*) och Rosenius uppger en obestämd ros samt fläder (*Sambucus nigra*). Den senare blev även funnen av Gertz. 1991 sågs en obestämd *Salix*-art, möjligen sälg (*Salix caprea*). Vid årets inventering fann vi vresros (*Rosa rugosa*). Dessutom fann Lennart Segerbäck i samband med Måkläppsföreningens exkursion i år en liten planta av ek (!).

När man granskar tidigare växtfynd faller ögonen på "Iris sp" som Gertz noterade 1930. Man kan undra om han kanske var den förste som såg dansk iris (*Iris spuria*) i Sverige?

En art som uppges vid flera inventeringar av Måkläppen är kustbaldersbrå (*Matricaria maritima*). Vid vår inventering fann vi på flera platser på ön en låg, krypande *Matricaria*, som vi trodde var kustbaldersbrå. Alla de 10 belägg vi samlade visade sig emellertid vid närmare granskning vara baldersbrå. Kanske är det så att den vanliga ogräsformen har bättre förmåga att kolonisera den instabila miljö som Måkläppen utgör, än vad kustbaldersbrån har. Kustbaldersbrån tycks föredra något stabilare biotoper som exempelvis strandvallar och strandklippor.

Inventering av vägkanter i Skåne 1995

Martin Ljungström

Artikeln bygger i stor utsträckning på Jan-Åke Dahls slutrapportering av Vägverkets inventeringsuppdrag.

Inledning

Med anledning av propositionen om biologisk mångfald (prop 93/94:30) fick Vägverket i december 1993 regeringens uppdrag att ta fram ett program för hur verket tänker arbeta för biologisk mångfald inom sitt verksamhetsområde. Arbetet resulterade i ett program för skötsel av vägkanter (VV Publ 1994:106).

I rapporten pekar Vägverket på två inriktningar för den biologiska mångfalden i vägrenarna. För det första ska särskilt biologiskt värdefulla vägkanter uppmärksammas och skyddas. För det andra ska artrikedomen utefter vägnätet som helhet öka.

Bakgrunden till de två inriktningarna är följande. Vi antog att vissa vägslänter exemplifierar växtsamhällen med bevarandevärde, exempelvis näringsfattiga torrbackar, restfragment av naturliga fodermarker och andra särskilt artrika eller på annat sätt intressanta vägslänter. Vi visste också sedan tidigare att vissa riktigt sällsynta växter i det skånska odlingslandskapet funnit en fristad vid vägarna. Det borde alltså finnas en del vägslänter som är värda att bevara av botaniska skäl.

Vi visste också att stora delar av det moderna vägnätet hyser en mycket trivial flora. Det beror bland annat på insådd av en standardiserad gräsfröblandning på nya vägslänter. Gräsfröblandningen tenderar visserligen att ge vika för en lokal flora på sikt men i ett odlingslandskap kan avståndet till spridningskällor vara långt. Det borde alltså finnas en potential att utveckla en mer artrik vägkantsflora genom anpassning av driftmetoder, insådd av ängsfröblandningar och tillvaratagande av ytjordsskikt vid anläggningsarbeten med baktanken att erhålla en etablering från fröbanken vid återställandet.

En viktig tankegång i bevarandestrategin var att befintliga botaniska värden uppkommit under rådande skötselregim. Vi ville därför inte i första hand ändra den rådande skötseln men däremot förebygga att värdefulla vägslänter grävs eller schaktas bort i onödan vid underhålls- och förbättringsarbeten.

Inventering av skånska vägkanter

För att finna de botaniskt mest värdefulla vägslänterna genomfördes under 1995 inventeringar i Vägverkets samtliga sju regioner. I Skåne projektanställdes Jan-Åke Dahl i ca 5 månader med uppdraget att genomföra en översiktlig botanisk inventering utmed det statliga vägnätet.

Som underlag för inventeringen genomfördes en förfrågan dels till samtliga inventerare i Skånes floraprojektet och dels till Naturvårdsförbundets kretsar. Enkäten resulterade i ett 40-tal svar med förslag om ca 240 olika bevarandeobjekt. Den översiktliga inventeringen omfattade fältkontroll av samtliga inkomna tips.

Den samlade arealen vägsidoområde är svår att uppskatta då vägsläntens bredd varierar mycket beroende på typ av väg. Om man antar att vägarna i allmänhet har 2-8 breddmeter dike-slänt innebär det att den samlade arealen hamnar i intervallet 15-60 km². En försiktig gissning, baserad på att många vägar på det långa mindre vägnätet i slättbygderna har liten vägkantsareal, kan vara att det finns en samlad areal av ca 30 km² vägdiken och slänter i Skåne.

Jan-Åke Dahl fick ta sin erfarenhet som naturvårdsinventerare i Skåne till hjälp för att prioritera vilka delar av Skånes ca 750 mil vägar som skulle beses och bedömas mer detaljerat.

Resultat & diskussion

Inventeringen resulterade dels i allmänna slutsatser om botaniska värden utmed vägarna i Skåne och dels i ett register över botaniskt skyddsvärda vägranter.

Ytterslänterna (dikesslänten längst bort från vägen) hyser de största värdena medan innerslänterna oftast hyser mer triviala arter. Det kan eventuellt förklaras med en ren övergödningseffekt från vägbanan genom att slitmaterial från väg och bilar transporteras ned i diket och fastnar i innersläntens vegetation. Vägbanans vattenavrinning bidrar till en gödslingsliknande effekt som saknas i ytterslänten.

Jan-Åke noterade också tre dominerande vegetationsproblem, nämligen: lövslyppslag i ytterslänterna, knylhavredominans i östra och sydöstra Skåne och övergödningseffekter i den intensivodlade jordbruksbygdens vägsälnter och diken.

Beträffande de botaniskt mest värdefulla områdena drar Jan-Åke slutsatsen att det finns tre kärnområden med i allmänhet höga värden och därutöver spridda vägavsnitt över hela Skåne med höga botaniska värden utmed för övrigt mer triviala vägar.

Ett botaniskt kärnområde utgörs av halva Kristianstadsslätten begränsat i väster och norr av E 22 mellan Ö. Vram över Kristianstad till Gualöv-Landön-Åhus-Olseröd-Degeberga-Ö. Sönnarslöv-Ö. Vram. Ett annat område utgör Maglehem-Brösarpsområdet, där i huvudsak vägar 19 och 9 med angränsande vägar har stora botaniska kvaliteter. Ett tredje intressant område utgör Fyledalen med lokaler för bl a svartklint, kranssalvia, buskvicker, blåtag och vitskråp. En speciell förekomst är förekomsterna av hårginst på 14 platser vid vägar runt Ljungbyhed och Perstorp.

Jan-Åke pekar i sin rapport ut landskapsekologiska huvudtyper som avspeglas i växtsamhällena vid vägranterna. Dessa är barrskogsbältet i norr, den kalkfattiga

jordbruksbygden, ädellövsskogen, de kalkrika sandjordarna i östra Skåne och den näringsrika jordbruksbygden.

I barrskogsbältet finns de artfattigaste vägslänterna. De domineras av ljung, granplantor och örnbräken med stort inslag av mossor, lavar och uppkommande al-, björk- och sälsly. I den kalkfattiga jordbruksbygden kan man finna spridda rester av torrängsbiotoper och mindre partier med allmänt artrika sträckor, även här med uppkommande lövsly som ett potentiellt hot. Vägslänterna i ädellövsskogen domineras ofta av *Rubus*-arter, kirskaål, brännässlor etc. Mindre partier med bryn och ängsflora kan förekomma. Lövsly sätter även här prägel på slänterna. Orkidéer förekommer ibland i dessa vägkanter. De torra kalkrika sandfälten skapar unika förutsättningar med sandstäpp, sandgräshed etc. Det största problemet här är hotande knylhavredominans.

I de näringsrika jordbruksbygderna utsätts vägslänterna för övergödning med dominerande arter som kirskaål, hundloka, åkertistel, palsternacka, skräppor, syror, kvickrot och knylhavre. Här kan emellertid även finnas växter som cikoria, vädtklint, oxtunga och ärtväxter, liksom sporadiska förekomster av de mest hotade åkerogräsen.

Av tabell 1 framgår att sammanlagt 27 rödlistade kärlväxter blev noterade under inventeringen och tabell 2 utgör en fullständig förteckning över dessa fynd. Fynden av fridlysta växter uppgick till sex arter på 40 platser utmed 22 vägar. Slutsatsen blir att det finns rikligt med botaniska värden i vägslänterna. Inventeringen var som sagt mycket översiktlig och kan inte göra anspråk på att ha fångat in samtliga växtplatser av värde, men ger ändå ett gott underlag för ökad naturvårdshänsyn vid drift och underhåll av vägar.

Hotkategori	Antal arter	Antal lokaler	Antal vägar
Akut hotade (h1)	5	12	6
Sårbara (h2)	6	18	12
Sällsynta (h3)	10	>25	21
Hänsynskrävande (h4)	6	>23	18

Tabell 1. Antal fynd av arter i sårbarhets kategorier utmed det statliga vägnätet i Skåne 1995.

Samtliga lokaler som ansetts besitta botaniskt värde finns registrerade i pärmar på Vägverket i Kristianstad med förteckning över de värdefullaste arterna, platsen utmärkt på ekonomisk karta och skötselrekommendationer. Materialet, liksom Jan-Åke Dahls fullständiga rapport, är tillgängligt efter överenskommelse med författaren.

Art	Hotkate- gori	Antal vägar	Antal lokaler
<i>Agrostemma githago</i> , klätt	1	2	5
<i>Centaurea nigra</i> , svartklint	1	2	3
<i>Senecio erucifolius</i> , flikstånds	1	1	2
<i>Minuartia viscosa</i> , sandnörel	1	1	2
<i>Falcaria vulgaris</i> , skärblad	2	4	7
<i>Anthriscus caucalis</i> , taggkörvel	2	1	1
<i>Lathyrus tuberosus</i> , knölvial	2	1	2
<i>Vicia villosa</i> , luddvicker	2	3	4
<i>Orobanche elatior</i> , klintsnyltrot	2	2	2
<i>Salvia verticillata</i> , kranssalvia	2	1	2
<i>Dianthus suberbus</i> , praktnejlika	3	1	4
<i>Dianthus arenarius</i> , sandnejlika	3	4	4
<i>Scabiosa canescens</i> , luktvädd	3	2	2
<i>Juncus inflexus</i> , blåtåg	3	2	2
<i>Anthericum liliago</i> , stor sandlilja	3	1	2
<i>Melampyrum arvense</i> , pukvete	3	5	Rikligt
<i>Camelina microcarpa</i> , sanddådra	3	3	3
<i>Centaureum erythrea</i> , flockarun	3	1	1
<i>Orobanche minor</i> , klöversnyltrot	3	1	1
<i>Potentilla heptaphylla</i> , luddfingerört	3	1	1
<i>Vicia dumetorum</i> , buskvicker	4	2	2
<i>Geranium dissectum</i> , fliknäva	4	1	1
<i>Polygala comosa</i> , toppjungfrulin	4	1	1
<i>Veronica triphyllos</i> , klibbverkonika	4	1	1
<i>Silene conica</i> , sandglim	4	5	7
<i>Helichrysum arenarium</i> , hedblomster	4	8	Rikligt

Tabell 2. Förteckning över hotade arter som hittades under inventeringen.

Vår ambition är att ta ökad hänsyn till de botaniska värden som finns i vägkanterna. Vi kan dock inte frångå trafiksäkerhetsaspekter eller i större omfattning kravet på rationell drift- och underhållsverksamhet. Om någon av föreningens medlemmar har intresse av att sköta något väggkantsavsnitt med metoder som gynnar botaniska värden kan detta diskuteras med Vägverket, region Skåne. Vägverket måste då först pröva lämpligheten med hänsyn till trafiksäkerhet, övriga drift- och underhållsaspekter m m.

Som avslutning vill vi på Vägverket passa på att framföra ett stort tack till de inventerare i Skånes floraprojektet och medlemmar i Naturvårdsförbundets kretsar som tog sig tid att besvara enkäten som gav underlaget till inventeringsarbetet. Vi tar gärna emot synpunkter nya tips och synpunkter på vårt sätt att slå och röja vägkanterna.

Martin Ljungström, ekolog
Vägverket, region Skåne, Box 543, 291 25 Kristianstad
tfn 044-19 52 37, email: martin.ljungstrom@vv.se

Fyra år i en grusgrop

Arne Broman

Under några år har jag bland annat inventerat floran i två rutor i Munka-Ljungby socken; 3C 8e Tostarp SO och den angränsande 3C 8f Röglan SV, båda belägna strax utanför tätorten Munka-Ljungby.

Gränsen mellan skog och slätt skär genom de båda rutorna. Här avsatte efter istiden den dåvarande havsstranden mäktiga lager av sand, strandgrus och jökelgrus. Sedan lång tid tillbaka har dessa lager utnyttjats för grustakt. Den största grusgropen - belägen i Tåstarp-rutan - har sedan 1960-talet exploaterats i industriell skala och omfattar nu i runt tal 100 tunnland. Knappt 500 meter österut ligger en andra grusgrop omfattande cirka åtta tunnland av vilka ett par "återställts" senaste sommaren.

Båda grusgroparna har varit givande exkursionsmål allt sedan inventeringen inleddes 1993. Av de drygt 600 arter som noterats i Tåstarp-rutan kommer närmare en tredjedel från grusgroparna. Åtskilliga av dessa har här sin enda växtplats i rutan.

Nyttillkomna i Munka-Ljungby socken sedan inventeringen 1965 - och numera väl etablerade i den största av grusgroparna - är t. ex. fältkrassing, hamnsenap, löktrav, blåeld och taggsallat (*Lepidium campestre*, *Sisymbrium altissimum*, *Alliaria petiolata*, *Echium vulgare* och *Lactuca serriola*). Fältkrassingens bildar stora bestånd i äldre, ej brukade delar av grusgropen, ofta i sällskap med vanliga grusgropsarter som ullört och spenslig ullört, sandkrassing, nattljus och pricknattljus, korsörtsarter m. fl. (*Filago arvensis*, *F. minima*, *Teesdalia nudicaulis*, *Oenothera biennis*, *O. rubricaulis*, *Senecio* sp.). De övriga uppträder framför allt, och ofta i stor frodighet, på jordhögar och deponerade schaktmassor.

Ballongblomma, *Nicandra physalodes*

Några andra arter, som enligt *Atlas över Skånes flora*, ej är noterade i socknen, ses årligen på flera lokaler i grustagen. Under snabb spridning i trakten är tydligen blekbalsamin, ballongblomma, jättenattljus och bågarnattskatta (*Impatiens parviflora*, *Nicandra physalodes*, *Oenothera erythrosepala* och *Solanum physalifolium*), andra visar sig mera sparsmakat som skär kattost, duvnäva, spikkclubba, färgreseda och färgkulla (*Malva neglecta*, *Geranium columbinum*, *Datura stramonium*, *Reseda luteola* och *Anthemis tinctoria*).

Färgresedan upptäcktes första gången på en stor jordkulle, som helt täcktes av växten. Kullen indelades i tio sektioner: i varje sektion växte ca 200 individ och slutresultatet blev alltså omkring 2000 blommande färgresedor. Påföljande år sågs bara några få exemplar av färgreseda på kullen, däremot uppenbarade den sig i fåtal exemplar här och var i rutan, ofta på lokaler som låg flera hundra meter bort från ursprungskullen. Ibland växer de på schaktmassor och jordhögar men lika ofta i ren sand eller på avskalade grusslänter.

Andra trevliga fynd på jordhögar, schaktmassor eller på den del av grusgropen som "återställts" med ett påfört jordlager, är finsk fingerört, sandvita, grådunört, åker rödtoppa och rödtoppa, rödmalva, rosenvinda, spikvallmo, åkersyska och stor kardborre för att nämna några (*Potentilla intermedia*, *Berteroa incana*, *Epilobium lamyi*, *Odontites verna*, *O. vulgaris*, *Malva sylvestris*, *Calystegia pulchra*, *Papaver argemone*, *Stachys arvensis* och *Arctium lappa*).

Till den största grusgropen förs årligen betydande mängder jord och schaktmassor från en stor del av nordvästra Skåne. Med dessa följer tydligen en mängd frön, också av för trakten nya växter. Så har ett stort antal trädgårdsväxter noterats, men jag skall ej uppta utrymme med dem: deras uppträdande är tillfälligt och kortvarigt, även om några arter som t. ex. gurkört och romersk riddarsporre (*Borago officinalis* och *Delphinium ambiguum*) visat en god förmåga att hålla sig kvar.

Nya deponeringar ställer ofta spännande fynd i utsikt. Våren 1995 täcktes en större sandhög av rötslam. Här växte under sommaren upp drygt hundralet frodiga tomatplantor (*Lycopersicum esculentum*) som snabbt täckte sandhögen. Bland tomatplantorna upptäcktes på senhösten fem individ av kapkrusbär (*Physalis peruviana*) av vilka en hann gå i blom innan första frostnatten förvandlade kullen till en svartgrön slemhög.

Samma år deponerades i en äldre del av grusgropen ett antal billaster med tippmassor från Höganästrakten. Av inmängda plåtburkar, ölbuteljer och parfymflaskor att döma kom de från en äldre deponering.

I början av september 96 berättade Joachim Falck, som inventerar grannrutan västerut, att han sett ett bestånd av ekorrkorn (*Hordeum jubatum*) vid jordhögarna. En genomgång av dessa gav senare åtskilliga nya arter för rutan och socknen, i något fall för Nordvästskåne: lönnmålla, rödmålla, blåmålla, fiskmålla och

spjutmålla bredder ut sig i välnärd frodighet tillsammans med de allestädes närvarande svin- och vägmållorna (*Chenopodium hybridum*, *C. rubrum*, *C. glaucum*, *C. polyspermum*, *Atriplex prostrata* ssp. *prostrata*, *C. album* och *A. patula*). Med det roligaste kröp på marken mellan mållorna! Här räknades in 46 individer av kråkrassing (*Coronopus squamatus*), några med en "diameter" av drygt halvmeter.

Nattglim, kamomill, skär kattost (*Silene noctiflora*, *Chamomilla recutita*, *Malva neglecta*) och inte minst ett ensamt exemplar av det vackra medelhavsgräset timvisare (*Hibiscus trionum*) gav några andra trevliga noteringar i rapportblocket denna soliga dag i mitten av september.

Kråkrassing, *Coronopus squamatus*
Fig. ur Ross- Craig, Drawings of British Plants III, 1961

Just under senhösten, när det börjar bli brunt och grått i markerna, ger ofta ruderatväxterna inventeringsdagen lite extra krydda.

Grusgropen i 3C 8f Röglan SV har inte på långt när lämnat samma artantal, som de redan nämnda groparna, men svarar dock för ca 20 procent av de 520 arter som noterats i rutan. Här skall bara nämnas ett fynd från en oktoberdag 1995, då lokalen inte besökts på några veckor. På ett utplanat område med schaktmassor stod på ett knappt kvadratmeterstort område den här trion: gullfrö, malörts-ambrosia och bovete (*Xanthium strumarium*, *Ambrosia artemisiifolia* och *Fagopyrum esculentum*).

Rosenmalva, kardvädd, brandlilja, tidlösa och stor sötväppling är några "grusgropsväxter" värda att nämna från denna ruta (*Malva alcea*, *Dipsacus fullonum*, *Lilium bulbiferum*, *Colchicum autumnale* och *Melilotus altissima*). Stor sötväppling bildar stora, väldoftande bestånd.

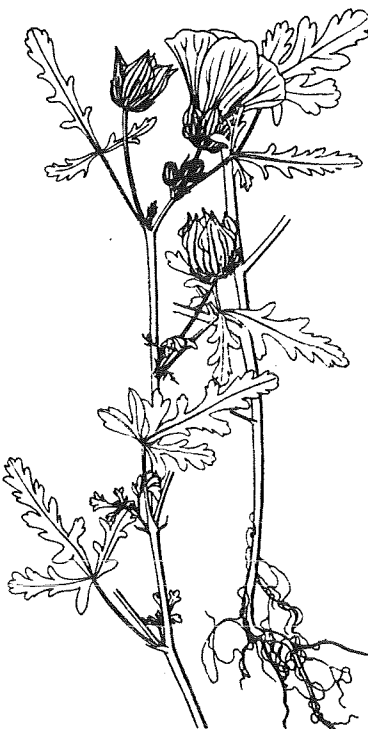
Slutligen några ord om växter som ej räknas till ruderatfloran.

Att dessa växter lever ett lika osäkert liv som ruderatväxterna visar vad som händer med en liten lokal i den mindre grusgropen i Tåstarp-rutan. Här hade i en gammal fuktig del av gropen utbildats ett växtsamhälle med bl. a. den sällsynta strandlummern, rundsileshår, grå ögontröst och pysslingtåg (*Lycopodiella inundata*, *Drosera rotundifolia*, *Euphrasia nemorosa* och *Juncus minutulus*). På

mindre än en halvtimme utplånade en bulldozer hela växtsamhället, när den grävde sig ner ännu djupare mot grundvattennivån.

Några för trakten ovanligare fynd i de äldre delarna av den största grusgropen är vårtåtel, vittåtel, borsttåtel, sandstarr, borstsäv, rödlänke och sylnarv (*Aira praecox*, *A. caryophylla*, *Corynephorus canescens*, *Carex arenaria*, *Isolepis setacea*, *Peplis portula* och *Sagina subulata*).

Borstsäv och sylnarv växer ofta tillsammans och har framför allt hittats i närheten av små vattengropar eller i fuktsvackor. Då ofta i några få exemplar. Våren 1996 uppstod i den övre delen av den stora Tåstarpsgropen en konstant rännilängs en väg på grov sand eller fint grus. Ett nytt uttag i närheten av ett kärr gav vattenflödet. Längs denna rännil blommade i mitten av juli ett femtiotal individ av sylnarv och i augusti kantades den av drygt 130 frodiga exemplar av borstsäv.

Timvisare, *Hibiscus trionum*

Några lastbilslass med jord- eller tippmassor eller en dags arbete med grävskopor och schaktmaskiner ger snabbt nya förutsättningar för floran. Det är detta som gör grusgropsinventering så oförutsägbar och spännande - och att rutorna förmodligen aldrig kommer att bli helt färdiginventerade!

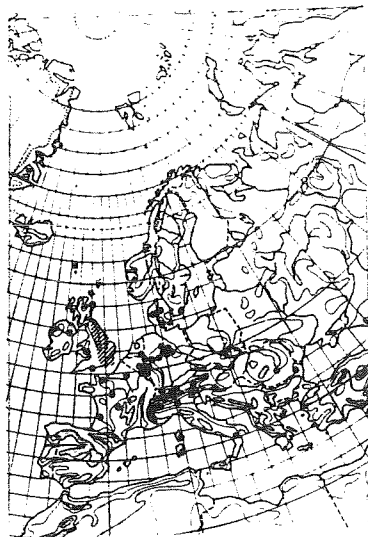
Jättemöjan i Vramsån

Kjell-Arne Olsson

1910 samlade G. E. Nihlén en möja i Ö. Vrams socken som kom att insorteras i herbariet i Lund under namnet *Ranunculus peltatus* f. *submersus*. 17 år senare uppmärksammande Bertil Lindquist arket och fann, efter närmare undersökning, att det rörde sig om den mellaneuropeiska arten *Ranunculus fluitans*, jättemöja.

"Detta uppdagande föranledde mig att tillskriva min vän kand. NILS NILSSON i Liarum med anhållan, att han måtte bege sig till det närliggande Ö. Wram för att taga reda på, huruvida *Ranunculus fluitans* finnes i Vramsån. Undersökningen i Ö. Wram gav vid handen, att *Ranunculus fluitans* förekom på två skilda lokaler och var särskilt ymnig i ån nära Ö. Wrams järnvägsstation. - I avsikt att utröna huruvida denna växt hade någon mera vidsträckt spridning inom det östskånska sandområdet och om den förekom annorstädes i Vramsån, företogs under försommaren 1928 ett flertal exkursioner till de östskånska ådalarna. Under en av dessa exkursioner, då jag åtföljdes av konservatorn OTTO R. HOLMBERG och kand. NILS NILSSON, påträffades *Ranunculus fluitans* på ytterligare ett par lokaler; den förekom inom ett ganska stort område av samma å inom Lyngsjö socken och fanns vidare luxurierande i ån vid Gärds Köpinge. Under en senare exkursion på hösten 1929 fann jag ett mindre bestånd av densamma i Vramsån vid Tollarp." (Lindquist 1932)

Jättemöjan har sina enda nordiska förekomster i Vramsån som rinner ut i Helgeå omkring 10 kilometer söder om Kristianstad. I övrigt är den en i huvudsak västeuropeisk art som finns spridd från Storbritannien i väster till Slovakien i öster. Mot söder når den Sydfrankrike och de norra delarna av Italien. Tidigare har jättemöjan även ansetts finnas i några åsystem på Jylland, men senare undersökningar har visat att dessa danska växter ska hänföras till den närstående arten *Ranunculus penicillatus*, penselmöja. Jättemöjan har även uppgivits från Mjöån (ca 3 km söder om Vramsån) där den ska ha blivit funnen den 24.8.1961 av Henning Weimarck. Något belägg av detta fynd förefaller inte finnas och jättemöjan har aldrig senare blivit sedd i Mjöån. Även i övrigt är omständigheterna kring detta fynd så pass oklara att fyndet, åtminstone tills vidare, måste anses som mycket osäkert.

Jättemöja, *Ranunculus fluitans*,
utbredning enl. Hultén 1986

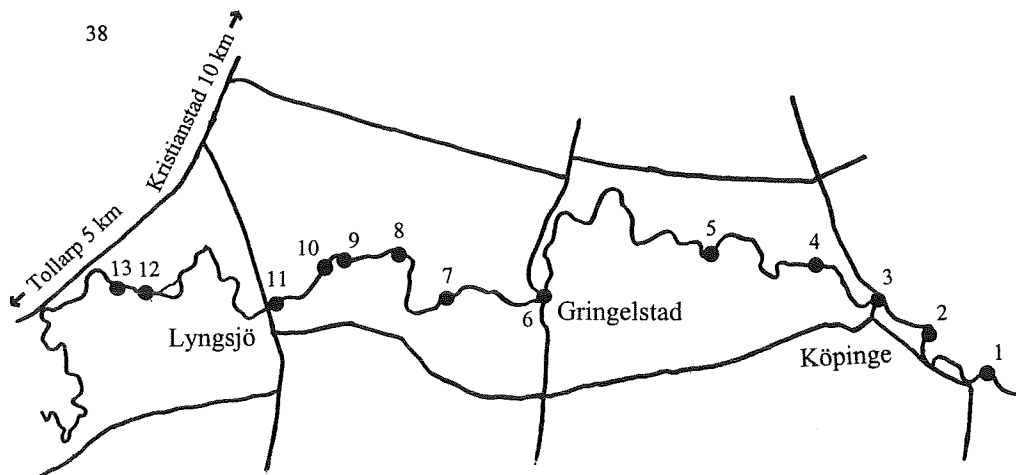
Jättemöjan är vår största möja. Den är mycket grov och kan ha mer än 4 m långa, flytande stjälkar med upp till 30 cm långa blad. Dessa är mörkgröna, nedsänkta och upprepat delade i mer eller mindre parallella segment. Flytblad saknas helt. Blommorna är oftast stora, i genomsnitt 1,5-3 cm breda. Blomfästet är kalt eller något hårigt, vilket skiljer jättemöjan från närstående former. I Skåne förökar sig

jättemöjan enbart vegetativt, vilket kan tyda på att det är en enda klon som täcker hela åsystemet. Detta, samt att det rör sig om en stor och iögonfallande art som första gången insamlades så sent som 1910, gör det troligt att jättemöjan spritts till Sverige sent. Kanske har den kommit till Vramsån med hjälp av fåglar, kanske med utrustning eller material till någon av de många kvarnarna som finns i ån.

När rapporten om jättemöjan skulle publiceras i *Projekt Linné rapporter* 1982 befarades att arten gått drastiskt tillbaka. Bl. a. uppgavs att jättemöjan, från att ha förekommit rikligt fram till 1966, inte setts i Lyngsjö 1975-1978. Den snabbinventering som jag gjorde i Vramsån den 7 augusti 1982 visade emellertid att växten fortfarande klarade sig bra i ån. På en sträcka av omkring 1 mil, från Trobrodal på gränsen mellan Ö. Vram och Lyngsjö till 2 km från Vramsåns utlopp i Helgeå, kunde jättemöjan noteras på 13 lokaler, varav många med en rik och livskraftig förekomst. På denna åsträcka fanns arten på i stort sett alla för arten lämpliga ställen, dvs platser där ån är grund och strömmar hastigt och har en sandig eller grusig botten. Växtens biotopval gör att den nästan enbart finns i anslutning till kvarnar eller broar (gamla vadställen) och helt saknas där ån är djupare och har ett lugnare lopp. Däremot kunde jättemöjan trots till synes lämpliga växtplatser inte återfinnas uppströms Trobro, varken vid Tollarp eller i ån nära Ö. Vrams fd järnvägsstation där Nilsson och Lindquist sett den i särskilt ymniga mängder. I herbariet i Lunds Botaniska Museum finns inga belägg av jättemöjan tagna uppströms Trobro efter mitten av 1930-talet.

1995 genomförde medlemmar av floravårdsgruppen i Kristianstad en ny inventering av jättemöjan i Vramsån, där den även eftersöktes på nya lokaler. Resultatet av de båda inventeringarna finns redovisat i vidstående tabell. Sammanfattningsvis kan sägas att jättemöjan inte blev funnen på någon ny lokal, men återfanns på alla lokalerna från 1982. Glädjande är även att växten på de flesta lokalerna förefaller ha en stabil förekomst eller till och med ha ökat under de år som förflutit mellan de två inventeringarna. Detta kan förefalla märkligt med tanke på att ån vissa år haft en mycket låg vattenföring till följd av sommartorka och vattennuttag för konstbevattning. Just låg vattenföring har, tillsammans med föroreningar, ansetts som det allvarligaste hotet mot jättemöjan. På de platser där den för en mera tynande tillvaro eller där delbestånd minskat tycks detta främst bero på en ökad beskuggning av åfäran till följd av uppväxande träd och buskar längs stränderna. För jättemöjans trivsel är det därför viktigt att stränderna vid dess växtplatser i framtiden hålls öppna.

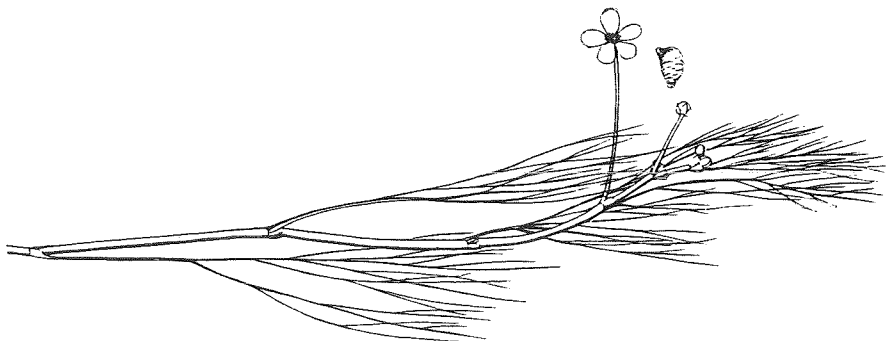
Förutom förekomsterna av jättemöja, har Vramsån även andra stora naturvärden. Ån kantas på många platser av artrika naturbetesmarker, sankar översvämningssängar, sumpskogar och yppiga ängslövskogar. Fåglar som forsärla, strömstare och kungsfiskare tillhör karaktärsarterna för Vramsån. I ån och dess biflöden finns både stationär och vandrande öring samt de små fiskarterna grönling och sandkrypare. De båda sistnämnda fiskarna finns endast i ett fåtal vattendrag i Sverige. Musslorna i Vramsån gör vattendraget extra skyddsvärt. Ån hyser

Lokaler för jättemöja, *Ranunculus fluitans*, i Vramsån 1982 och 1995. Lokalernas numrering i enlighet med nedanstående tabell.

	RUBIN	Socken	Läge	Kommentar 1982	Kommentar 1995
1	3D Oj 17 34	Köpinge	Bron S Klemenshus	Rikligt på båda sidor om bron.	Flera bestånd på båda sidor om bron. Ganska öppet.
2	3D Oj 21 29	Köpinge	875 m OSO Köpinge kyrka	Rikligt, åkröken och ca 50 m nedströms	Rikligt. Skuggigt.
3	3D Oj 24 24	Köpinge	Landsvägsbron i Gärd Köpinge	Rikligt på båda sidor om bron.	Flera bestånd på båda sidor om bron. Ganska öppet.
4	3D Oj 17 17, 17 18, 1719, 17 20, 16 20, 16 21, 15 21	Köpinge	Köpinge kvarn - badplatsen	Rikligt från kvarnen och 250 m nedströms till och med badplatsen.	Rikligt. Även noterad nedstöms badplatsen. Beskuggad av höga träd.
5	3D Oj 18 08	Köpinge	Dalbacken (Köpinge fd färgeri)	Några få ex vid dämnet.	2 förekomster på ca 5 + 10 m ² . Ganska öppet.
6	3D Oi 24 42, 23 43, 25 43	Köpinge	Landsvägsbron i Gringelstad	Rikligt vid bron och ca 50 m nedströms.	Rikligt vid bron och drygt 100 m nedströms. Ganska öppet.
7	3D Oi 24 34	Köpinge	Sågmöllan	Ett rikligt men begränsat bestånd.	3 småförekomster från dämnet och 30 m nedstöms. Relativt öppet.

	RUBIN	Socken	Läge	Kommentar 1982	Kommentar 1995
8	3D 0i 28 29, 28 30	Köpinge och Lyngsjö	Nymölla	Flera ganska rikliga bestånd längs ca 100 m av ån.	2 delbestånd varav 1 riklig. Öppet vid huvudförekomen, i övrigt skuggigt.
9	3D 0i 28 24	Lyngsjö	Lyngsjö stamp	Sparsamt	Ett litet bestånd. Halvöppet där möjan växer. I övrigt skuggigt.
10	3D 0i 27 22, 27 23, 28 22	Lyngsjö	Lyngsjö mölla	Ganska rikligt.	Rikligt från dämett förbi möllan och mycket rikligt 50-100 m nedstöms. Ganska öppet.
11	3D 0i 23 17, 24 18	Lyngsjö	Gamla bron i Lyngsjö	Fätalig mellan nya och gamla bron.	Relativt fätalig. Även någon slinga 50 m nedströms bron. Uppväxande al och asp skuggar.
12	3D 0i 25 05, 24 06, 24 07, 24 08, 25 09, 26 09	Lyngsjö	Bäcklunda	Rikligt på båda sidor av bron.	Småbestånd vid kvarnen. Flera rika bestånd 100 m O bron och ca 400 m nedstöms. Alltför skuggigt.
13	3D 0i 25 02, 25 03	Lyngsjö och Ö.Vram	Trobrodal	Rikligt från kvarnen och ca 50 m nedströms.	Småbestånd vid kvarnen. Nedanför några rikare bestånd. Alltför skuggigt.

Jättemöja, *Ranunculus fluitans*

nämligen alla svenska arter av stormusslor däribland rariteterna flodpärlmussla och tjockskalig målarmussla. Även i övrigt har ån en rik och särpräglad bottenfauna.

För att bevara och förstärka de stora ekologiska värden som finns i och kring Vramsån, bedrivs *Projekt Vramsån 1995-96* av berörda lokala och regionala myndigheter och organisationer. Projektet har till syfte att komma till rätta med de hot mot naturvärdena som finns i form av exempelvis utsläpp, ökad eutrofiering, erosion och för stort vattenuttag vid lågvattenföring. Projektet arbetar bl. a. genom att samordna och initiera olika undersökningar, genom konkreta åtgärder inom jordbruk och skogsbruk samt genom rådgivning och information till markägare och allmänhet. Allt detta görs för att bevara åns unika natur för framtiden. De böljande vita och gröna mattorna av blommande jättemöja i den strömmande Vramsån kan tjäna som en betagande symbol för dessa värden.

Litteratur

- Dahlman, M. 1995: *Projekt Vramsån 1995-95. Projektbeskrivning*. Kristianstads Kommun, Miljö- och Hälsoskyddskontoret.
- Henrikson, L. & Bergström, S.-E. 1996: *Flodpärlmussla och tjockskalig målarmussla i Kristianstads län 1995*. Miljövårdsenheten, Länsstyrelsen i Kristianstad.
- Hultén, E. & Fries, M. 1986: *Atlas of North European Vascular Plants*.
- Kjellqvist, E. & Strandhede, S.-O. 1961: Nytt fynd av *Ranunculus fluitans* Lam. *Bot. Notiser* 1961: 367.
- Lindquist, B. 1932: *Ranunculus fluitans* Lamarck, en för svenska floran ny växt. *Bot. Notiser* 1932: 393-399.
- Nilsson, Ö., Gustafsson, L.-Å. & Karlsson, T. 1982: Projekt Linné rapporter 133-143. *Svensk Bot. Tidskr.* 76: 281.

Bidrag till Medlemsbladet

Bidrag till nästa nummer av Medlemsbladet tages tacksamt emot! Detta nummer beräknas komma ut i maj 1997. Då behöver jag ditt bidrag senast den siste mars.

Kjell-Arne

ÄLDRE MEDLEMSBLAD

Föreningens medlemmar kan gratis erhålla de tidigare utgivna medlemsblad som finns i lager. För icke medlemmar kostar de 20 kr/styck. Om man inte är medlem och vill ha kvarvarande medlemsblad, får man dem alltså kostnadsfritt genom att bli medlem i föreningen! Dock debiteras portokostnad om medlemsbladen måste skickas till dig.

MEDLEMSSKAP I LBF

Det enklaste sättet att bli medlem är att kontakta distributören, tel: 046-222 89 65 eller ordf.: 046-222 89 77 (12 37 55). De träffas oftast också på mötena. Det går även att betala årsavgiften på 100 kronor till postgiro 8 35 22 - 3, Lunds Botaniska Förening. Glöm inte att ange både namn och adress, samt att det gäller ett nytt medlemskap. Vi får varje år några anonyma inbetalningar.

LBF är en ideell förening, med främsta syfte att sprida intresset för botanik och stödja botanisk forskning. Föreningen ordnar föredrag cirka 10 gånger om året, och dessa följs av eftersitsar till självkostnadspris. Föreningen ordnar också exkursioner, dels en- eller tvådagsturer inom Sydsverige, dels längre resor. Flertalet av de senare har gått till Medelhavsområdet. Naturskydd, främst syftande till att skydda hotade skånska växter, ingår också i programmet. Föreningen driver genom särskilda arbetsgrupper inventeringsprojekten Skånes Flora och Blekinge Flora. Även andra floraprojekt stöds, f.n. framför allt Smålands Flora.

Innehåll

Information från Projekt Skånes Flora	1
<i>Najas flexilis</i> , sjönajas, åter i Skåne	3
Knölnate åter i Östra Tommarp	6
Vildselleri åter i Skanör	8
Bestämningsnyckel till skånska hagtorn (Skånes Flora 24)	10
Möte med kungligheter	18
Måkläppens flora 1996	21
Johannes Strandmarks herbarium	26
Inventering av vägkanter i Skåne 1995	28
Fyra år i en grusgrop	32
Jättemöjan i Vramsån	36